

**LIETUVOS ŽUVININKYSTĖS SEKTORIAUS
2007-2013 METŲ NACIONALINIO STRATEGINIO
PLANO EX-ANTE VERTINIMAS**

VILNIUS, 2007

Užsakovas: LR Žemės ūkio ministerija
Gedimino pr. 19 (Levelio g. 6), LT01103 Vilnius

Rengėjas: VšĮ „Socialinės ir ekonominės plėtros centras“,
J. Galvydžio g. 3, LT-08236 Vilnius
Tel.: 8-52745871
Faksas 8-52784200
El. Paštas: info@sepc.lt

Direktorius
Mindaugas Danys _____

TURINYS

SANTRAUKA	5
1. VERTINIMO METODOLOGIJA IR PROCESAS	12
2. NACIONALINIO STRATEGINIO PLANO VERTINIMAS	15
2.1. ŽUVININKYSTĖS BŪKLĖS IR STIPRYBIŲ SILPNYBIŲ GRĖSMIŲ IR GALIMYBIŲ ANALIZĖS ĮVERTINIMAS	15
2.2. NACIONALINIO STRATEGINIO PLANO TIKSLŲ, UŽDAVINIŲ BEI SKIRIAMŲ IŠTEKLIŲ ĮVERTINIMAS	18
2.3. NACIONALINIO STRATEGINIO PLANO SUDERINAMUMAS SU KITAIŠ NACIONALINIAIS IR BENDRIJOS STRATEGINIAIS DOKUMENTAIS, BENDRAJA ES ŽUVININKYSTĖS POLITIKA	25
2.4. HORIZONTALIŲJŲ PRINCIPŲ (DARNAUS VYSTYMOŠI, LYGIŲ GALIMYBIŲ, REGIONŲ PLĖTROS, ŽINIŲ VISUOMENĖS) ĮTVIRTINIMO NACIONALINIAME STRATEGINIAME PLANE ĮVERTINIMAS	29
2.5. PASIŪLYTŲ ĮGYVENDINIMO BEI STEBĖŠENOS PROCEDŪRŲ IR PARTNERYSTĖS PRINCIPŲ ĮVERTINIMAS	32
3. PASTABOS IR SIŪLYMAI	34

NAUDOJAMI SUTRUMPINIMAI

Veiksmų programa - Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007-2013 metų veiksmų programa

Nacionalinis strateginis planas – Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007-2013 metų nacionalinis strateginis planas

SPAV – strateginis poveikio aplinkai vertinimas

SSGG analizė – silpnųjų, stiprybių, galimybių ir grėsmių analizė (*angl.* – SWOT)

ES – Europos Sąjunga

EŽF – Europos žuvininkystės fondas

ŽOFI – Žuvininkystės orientavimo finansinis instrumentas

EK – Europos Komisija

Reglamentas Nr. 1198/2006 – 2006 m. liepos 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1198/2006 dėl Europos žuvininkystės fondo

SANTRAUKA

Išankstinio vertinimo paskirtis

Išankstinis (*ex-ante*) vertinimas atliktas naudojantis Europos Komisijos Žuvininkystės ir jūreivystės reikalų generalinio direktorato pateiktais metodiniais nurodymais. Išankstinis (*ex-ante*) Nacionalinio strateginio plano vertinimas turi identifikuoti ir įvertinti Žuvininkystės būklės ir strategijos svarbumą nustatytiems poreikiams, strategijos ir jos dalių logiškumą, suderinamumą su regionine ir ES politika, laukiamus rezultatus ir įtaką pasiūlytą įgyvendinimo sistemą.

Išankstinio vertinimo tikslas

Išankstinio (*ex ante*) vertinimo tikslas yra apibrėžti Nacionalinio strateginio plano tinkamumą ir užtikrinti, kad jis atitinka 2006 m. liepos 27 d. Europos Tarybos reglamento (EB) Nr.1198/2006 dėl Europos žuvininkystės fondo¹ (toliau – Reglamentas Nr. 1198/2006) reikalavimus.

Metodologija

Ex-ante vertinimas atliktas naudojantis Europos Komisijos Žuvininkystės ir jūreivystės reikalų generalinio direktorato pateiktais metodiniais nurodymais.

Vertinimo metodologija paremta Europos komisijos Išankstinio vertinimo vadovu, skirtu Europos Žuvininkystės fondui naujam programavimo laikotarpiui 2007 – 2013 metams² ir Europos Komisijos Praktiniais nurodymais monitoringo ir vertinimo rodiklių panaudojimui vertinant Europos Žuvininkystės fondo veiklą³.

Vertinimo proceso etapai:

1. *Dokumentų ir informacijos analizė*
2. *Vertintojų darbo grupės*
3. *Interviu su Veiksmų programos regėjais bei pagrindiniais sprendimus priimančiais asmenimis.*

Siekiant padidinti vertintojų darbo grupių atliekamo vertinimo tikslumą ir efektyvumą, pasiteisino kiekybinio kokybinių reiškinių vertinimo, panaudojant kokybės indeksų metodą, praktika. Pasiteisino Delfų dviejų pakopų ekspertų vertinimo metodika.

Išankstinio vertinimo rengėjai

Nacionalinio strateginio plano išankstinio vertinimo ataskaitą parengė VšĮ „Socialinės ir ekonominės plėtros centras“.

¹ 2006 m. liepos 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1198/2006 dėl Europos žuvininkystės fondo

² Methodological Working Papers for the new Programming period, 2007-2013 Draft Working Paper on ex ante evaluation for the European fisheries fund.

³ The New Programming Period, 2007-2013: Methodological Working Papers Draft Working Paper [X] Indicators for monitoring and evaluation: a practical guide for the European fisheries fund.

Žuvininkystės būklės ir strategijos svarbumas identifikuotiems poreikiams

Nacionaliniame strateginiame plane pateikiama žuvininkystės sektoriaus analizė atitinka realią situaciją. Platus požiūris į žuvininkystės sektoriaus plėtrą bei ES tvaraus vystimosi metodologijos įsisavinimas sudaro pagrindą tam, kad įveikti žuvininkystės sektoriui kylančius iššūkius. Dauguma išryškintų problemų yra iš tiesų aktualios ir, norint užtikrinti sektoriaus augimą bei plėtrą, pastangas jas spręsti yra būtinos.

Artumas prie jūros ir upių bei ežerų gausa lėmė galias žuvininkystės tradicijas Lietuvoje, aprėpiančias įvairialypę žuvininkystės nacionalinės kultūros raidą. Istorinės ir politinės aplinkybės skirtingais laiko tarpniais darė skirtingą įtaką žuvininkystės plėtrai. Tačiau ji ne tik išliko, bet privalome daryti viską, kad kiekvienas nacionalinės kultūros teigiamas bruožas būtų puoselėjamas ir išsaugomas ateities kartoms.

Nors Lietuvos žuvininkystės sektoriaus produkcija sudaro labai mažą Bendrojo vidaus produkto dalį (mažiau kaip 1% BVP), ji išlieka kaip svarbi nacionalinės kultūros dalis, kurios plėtrai narystė ES kuria vis palankesnes galimybes. Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenimis, 2006 metų pradžioje Lietuvos žuvininkystės sektoriuje dirbo apie 9 tūkst. darbuotojų – apie 0,62% visų šalies dirbančių žmonių.

Svarbu pažymėti tai, kad žuvininkystės sektoriuje kaip ir kitose žmonių veiklos srityse vyksta ženklūs kokybiniai pokyčiai, susieti su žmonių poreikių augimu, požiūrio į darbinę veiklą, jos estetinius, etinius, efektyvumo, saugumo, savigarbos bei saviraiškos galimybių aspektus dinamika. Reikia pripažinti, kad ne visi jie yra palankūs žuvininkystės verslo požiūriu. Tačiau pasaulio šalių patirtis rodo, kad tradicinės žuvininkystės veiklos randa sėkmingą nišą rekreacinėje žuvininkystėje, kuri įgalina išsaugoti ir toliau puoselėti nacionalinę žuvininkystės kultūrą ir jos tradicijas.

Nacionaliniame strateginiame plane atsižvelgiama į regioninius ypatumus. Žuvininkystės įmonių yra visose Lietuvos apskrityse. Didžiausia jų koncentracija yra Klaipėdos apskrityje, kur veikia net 81,3% visų žuvininkystės įmonių. Čia išplėtotą jūrinę žvejyba, žuvų perdirbimas, žvejyba didžiausiame vidaus vandens telkinyje – Kuršių mariose. Kitos žuvininkystės įmonės – akvakultūros ir žuvų perdirbimo įmonės – yra įvairiai pasiskirsčiusios po šalies teritoriją.

Veiksnių poveikis žuvininkystės sektoriaus žmonių ištekliams

Nacionaliniame strateginiame plane suformuluotas tikslas – žuvininkystės sektoriaus darbuotojų gebėjimų didinimas ir efektyvesnis mokslo panaudojimas žuvininkystės tikslais. Pagrindiniai uždaviniai siejami su žuvininkystės sektoriaus darbuotojų kvalifikacijos kėlimu ar perkvalifikavimu tuo atveju, jeigu žvejas pasitraukia iš verslinės žuvininkystės. Šių uždavinių įgyvendinimas svarbus siekiant išlaikyti regionų, ypač tų, kuriuose žuvininkystė yra pakankamai svarbus sektorius, socialinį – ekonominį stabilumą bei skatinti augimą. Labai teigiamai vertintinas Nacionaliniame strateginiame plane įvardintas atsižvelgimas į rinkos poreikius, verslo subjektų apklausų būdu įvertinant žmogiškųjų išteklių poreikį ir ruošiant atitinkamas tęstinio mokymosi programas.

Nacionaliniame strateginiame plane numatyta parama laivų bei perdirbimo įmonių modernizavimui ir darbo vietų gerinimui. Laivų ir perdirbimo įmonių modernizavimas visų pirma siejamas su naujų technologijų ir gamybos metodų diegimui, didinant konkurencingumą ir užtikrinant stabilią veiklą. Tuo pačiu planuojama užtikrinti darbo sąlygų gerinimą ir sukurti naujas pastovias darbo vietas. Pagal Nacionalinį strateginį planą planuojama sukurti 320 naujų

darbo vietų akvakultūros ir žuvies perdirbimo įmonėse. Tačiau, įvertinus tai, kad mažinant žvejybos pajėgumus planuojama jog darbo neteks ir vienkartinę kompensaciją gaus 150 žvejų, matyti, kad realiai žuvininkystės sektoriuje bus sukurta 170 naujų darbo vietų. Tai rodo, kad žuvininkystės sektorius ekonominiu požiūriu atsigauja, nežiūrint į bendrą žvejybos laivyno pajėgumų mažinimą. Jeigu Nacionalinio strateginio plano įgyvendinimo metu pavyktų įgyvendinti užsibrėžtus tikslus, skatinančias kuo daugiau iš žvejybos visam laikui pasitraukusių žvejų įsidarbinti kitose žuvininkystės sektoriaus veiklose, būtų dar labiau padidintas pagal Nacionalinį strateginį planą skiriamų lėšų panaudojimo efektyvumas, sumažinant darbuotojų perkvalifikavimo kaštus ir produktyviau išnaudojant sukauptas specifines sektoriaus žinias bei įgūdžius. Jūrų žuvininkystėje numatoma parama bent trims jauniems žvejams siekiantiems įsigyti pirmąjį laivą.

Dėl žvejybos veiklos specifiškumo, šiame segmente dominuoja vyrai, tuo tarpu žuvies perdirbimo pramonėje daugumą dirbančiųjų sudaro moterys. Nacionalinis strateginis planas prisideda prie ES horizontaliųjų tikslų įgyvendinimo, numatant ir užtikrinant lygias vyrų ir moterų galimybes, žuvininkystės sektoriuje bus papildomai skatinamas moterų užimtumas, lanksčių darbo formų diegimas verslo įmonėse. Tokių ir panašių priemonių taikymas yra svarbus, siekiant išlaikyti bent panašią į esamą dirbančių vyrų ir moterų proporciją žuvininkystės sektoriuje bei užtikrinti vienodai palankias sąlygas nepriklausomai nuo lyties.

Svarbiausia moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimo Nacionaliniame strateginiame plane aspektu yra pažymėti, jog plane numatomos įsidarbinimo ar paramos galimybės atitinka bendrą rinkos padėtį ir užimtumą sektoriuje, o plane numatytos sektoriaus plėtros kryptys sudaro visiems vienodas sąlygas vystyti veiklą.

Pagrindiniai Nacionalinio strateginio plano uždaviniai siejami su žuvininkystės sektoriaus darbuotojų kvalifikacijos kėlimu ar perkvalifikavimu tuo atveju, jeigu žvejas pasitraukia iš verslinės žuvininkystės. Šių uždavinių įgyvendinimas svarbus siekiant išlaikyti regionų, ypač tų, kuriuose žuvininkystė yra pakankamai svarbus sektorius, socialinį – ekonominį stabilumą bei skatinti augimą. Labai teigiamai vertintinas Nacionaliniame strateginiame plane numatyta atsižvelgti į rinkos poreikius, verslo subjektų apklausų būdu įvertinant žmoniškųjų išteklių poreikį ir ruošiant atitinkamas tęstinio mokymosi programas.

Nacionalinio strateginio plano darna su regionine, nacionaline ir ES politika

Nors Lietuvos teritorijoje sudėtinga identifikuoti regionus, kurių socialinėje – ekonominėje plėtroje svarbiausią reikšmę turėtų žuvininkystė, strategijoje numatyti tikslai adekvatūs atskiriems Lietuvos regionams. Svarbu yra tai, kad šiame sektoriuje dirbantys žmonės telkiasi tam tikruose šalies regionuose ir daro didelę įtaką jų vietinei ekonomikai.

Šiuo metu organizuotų žuvininkystės bendruomenių Lietuvoje arba iš viso nėra, arba jos yra labai silpnos, neturi patirties. Vykstant socialiniams ir ekonominiams pokyčiams žuvininkystės sektoriuje, bus siekiama stiprinti žuvininkystės bendruomenių iniciatyvumą, institucijų administracinius gebėjimus bei didinti finansinius išteklius. Labai svarbu, kad žuvininkystės bendruomenės dalyvautų priimant sprendimus žuvininkystės plėtros klausimais jų teritorijoje. Todėl bus siekiama tobulinti žuvininkystės bendruomenių įgūdžius, inicijuojant pokyčius žuvininkystės regionuose.

Nacionalinis strateginis planas parengtas, siekiant pagrindinio strateginio tikslo – žuvininkystės sektoriaus plėtra ir konkurencingumo didinimas, užtikrinant ekonominį, aplinkos ir socialinį tvarumą, žuvų išteklių tausojimas ir atkūrimas. Suformuluotas strateginis tikslas

pilnai atitinka Bendrosios ES žuvininkystės politikos tikslą garantuoti, kad gyvieji vandens ištekliai būtų naudojami, užtikrinant tausojančias ekonomines, aplinkos ir socialines sąlygas.

Nacionalinio strateginio plano tikslai prisideda prie Bendrijos strateginėse gairėse 2007-2013 metams⁴ (Lisabonos strategijoje) numatytų tikslų įgyvendinimo. Pagrindinis Lisabonos strategijoje numatytas tikslas - augimo potencialo ir produktyvumo didinimas bei socialinės sanglaudos skatinimas, pagrindinį dėmesį skiriant žinių, inovacijų ir žmogiškųjų išteklių stiprinimui. Siekiant Lisabonos strategijos tikslų, Nacionaliniame strateginiame plane skatinama sąveika tarp aplinkosaugos ir ekonominio efektyvumo bei konkurencingumo didinimo. Tikslams pasiekti iškelti uždaviniai, leidžia suteikti žinių ekonomikos bruožų žuvininkystės sektoriui. Pirmiausiai, Nacionaliniame strateginiame plane numatyta parama profesinių gebėjimų stiprinimui ir naujų mokymo metodų bei metodų plėtojimui, taip pat skatinama mokslininkų ir žuvininkystės sektoriaus ūkio subjektų partnerystė. Didelis dėmesys bus skiriamas žuvininkystės sektoriaus įmonių modernizavimui, diegiant naujus gamybos metodus, kuriant naujas darbo vietas bei gerinant darbo sąlygas. Plėtojant infrastruktūrą ir diegiant kompiuterizuotas valdymo sistemas taip pat planuojama padidinti žuvininkystės sektoriaus įmonių konkurencingumą ir paskatinti naujų inovatyvių gamybos metodų diegimą.

Nacionaliniame strateginiame plane numatoma parama priemonėms, prisidedančioms prie gyvenimo kokybės gerinimo, efektyvaus išteklių naudojimo ir aplinkos išsaugojimo ir padedančioms siekti ES Darnios plėtros strategijoje⁵ (Geteborgo strategijoje) numatytų tikslų, pirmiausiai siekiant sumažinti žuvininkystės sektoriaus poveikį aplinkai ir skatinti ekologinius gamybos metodus. Geteborgo strategijos tikslai bus įgyvendinami derinant žvejybos galimybes su žvejybos pajėgumais, diegiant selektyvesnes žvejybos priemones ir tokiu būdu apsaugant ir plėtojant gyvuosius vandens išteklius, remiant investicijas į žuvų perdirbimo įmones, kurių pasėkoje bus mažinamas šalutinių perdirbimo produktų ir atliekų išmetimas į aplinką, skiriant paramą gamtinės aplinkos išsaugojimui ir jos gerinimui *Natura 2000* teritorijose.

Nacionaliniame strateginiame plane numatyti tikslai ir uždaviniai gamtos išsaugojimui ir gerinimui, žuvininkystės išteklių tausojimui ir biologiškai pagrįstam, racionaliam žuvų išteklių naudojimui. Tokiu būdu Nacionalinio strateginio plano tikslų ir uždavinių įgyvendinimas prisidės prie gyvenimo kokybės gerinimo, efektyvaus išteklių naudojimo ir aplinkos išsaugojimo.

Siekti Lisabonos tikslų padės Nacionaliniame strateginiame plane skiriamas dėmesys žinių ekonomikos siekiams įgyvendinti, skatinant sąveiką tarp aplinkosaugos ir ekonominio efektyvumo bei konkurencingumo didinimo. Tam, be abejo, pasitarnaus numatytas profesinių gebėjimų tobulinimas ir naujų mokymo metodų ir priemonių plėtojimas, žuvininkystės bendruomenių narių mokymas ir kvalifikacijos kėlimas. Parama mokslininkų ir žuvininkystės sektoriaus ūkio subjektų partnerystės skatinimui – ypač veiksmingos priemonės, kurios skatins darbuotojų žmogiškuosius gebėjimus, naujų žinių ir įgūdžių įgijimą, sudarys geresnes sąlygas darbo vietoms kurti, pajamoms iš alternatyvios žvejybai veiklos gauti, žuvininkystės sektoriaus konkurencingumui stiprinti. Vienas iš Nacionaliniame strateginiame plane keliamų uždavinių, pritraukti jaunos specialistus į žuvininkystės veiklą. Didelis dėmesys bus skiriamas darbo sąlygų gerinimui, žuvininkystės sektoriaus įmonių modernizavimui. Plėtojant infrastruktūrą ir diegiant kompiuterizuotas valdymo sistemas taip pat planuojama padidinti žuvininkystės sektoriaus įmonių konkurencingumą ir paskatinti naujų inovatyvių gamybos metodų diegimą.

⁴ Komisijos komunikatas „Sanglaudos politika ekonomikos augimui ir darbo vietų kūrimui skatinti: Bendrijos strateginės gairės 2007-2013 m.“, KOM (2005) 299, 2005. 7.5

⁵ Priimta 2001 m. birželio 15-16 d. Geteborgo Europos Vadovų Tarybos

ES bendrosios žuvininkystės politikos ir Nacionalinio strateginio plano principų suderinamumas užtikrintas siekiant visų pirma užtikrinti stabilią ir ilgalaikę žvejybos pajėgumų ir žvejybos galimybių pusiausvyrą ir atitinka pagrindinius ES bendrosios žuvininkystės politikos tikslus bei prisideda prie jų įgyvendinimo.

2007 – 2013 m. Nacionaliniame strateginiame plane numatyti uždaviniai ir priemonės nuosekliai papildė Lietuvos Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos prioritetus bei juos sukonkretina žuvininkystės sektoriui: bus skatinama žuvininkystės regionų plėtra, visi modernizavimo bei ūkio plėtros darbai bus vykdomi siekiant sumažinti neigiamą poveikį aplinkai, didinti ekonominį efektyvumą ir mažinti energetinių išteklių naudojimą, bus siekiama suderinti žvejybos laivyno pajėgumus su žuvų ištekliais, sudaromos galimybės pakeisti žvejybos priemones į labiau išteklius tausojančias priemones, tokiu būdu gamtos ištekliai bus naudojami efektyviau, mažės smulkių, ne verslinio dydžio, žuvų priegauda. Nacionaliniame strateginiame plane numatyta taikyti pagrindinę biologinės įvairovės apsaugos priemonę - žuvų įveisimą vidaus vandens telkiniuose. Šią priemonę numatoma ir toliau įgyvendinti iš nacionalinio biudžeto lėšų.

Nacionalinis strateginis planas yra tiesiogiai susijęs su ekonominės raidos strategija iki 2015 metų ir numato įgyvendinti dalį joje numatytų priemonių. Bus įgyvendinamos gyvųjų vandens išteklių apsaugos ir plėtros priemonės, bus tobulinamos ir stiprinamos valdymo bei kontrolės sritys, kurioms nacionaliniame strateginiame plane suteikiamas ypatingas dėmesys bei pabrėžiama jų svarba.

Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007–2013 m. Veiksmų programa iš esmės praskirta įgyvendinti nacionaliniame strateginiame plane numatytus tikslus ir uždavinius. Finansavimo šaltiniai Veiksmų programoje ir Nacionaliniame strateginiame plane planuojami pagal atskirus prioritetus ir bendrai atitinka tarpusavyje. Dalis uždavinių, numatytų Nacionaliniame strateginiame plane, kuriems negali būti numatytas finansavimas pagal Veiksmų programą, bus įgyvendinama ir nacionalinėmis priemonėmis, kurių įgyvendinimą nusakys/nusako kitos šiuo metu galiojančios ir ateityje galiosiančios programos.

Nacionalinis strateginis planas yra pilnai suderintas tiek su Europos Sąjungos, tiek ir su Lietuvos nacionaliniais strateginiais dokumentais, prisideda prie juose numatytų tikslų įgyvendinimo, atitinka juose numatytus prioritetus ir įvardija priemones, kurios įvertinamos kaip efektyvios, pasirinktos teisingai ir leidžia pasiekti Strateginiame plane numatytus tikslus.

Didelę pridėtinę vertę turinčių veiksmų skatinimas

Siekiant didesnės sektoriaus sukuriamos pridėtinės vertės, numatyta parama jūrų ir vidaus vandens žvejybos laivų modernizavimui, kuris sudarys sąlygas ilgesnį laiką užtikrinti žuvų produktų kokybę, mažinti nepageidaujamų žuvų priegaudą, taip pat sumažinti kuro sunaudojimą, tokiu būdu tiek didinant sektoriaus konkurencingumą, tiek ir mažinant žalingą poveikį aplinkai.

Žuvininkystės ir akvakultūros produktų pridėtinės vertės didinimui ženklią įtaką turėtų padaryti numatomos investicijos į pirminį perdirbimą ir paskesnį perdirbimą, didinant galutinio produkto vertę.

Kaip vienas iš pridėtinės vertės, aplinkosaugos prasme, elementų yra nerštaviečių ir migracijos takų atkūrimas, kas pagerins žuvų išteklių būklę. Nacionalinio strateginio plano numatytais gyvųjų vandens išteklių apsaugos ir plėtros uždaviniais bus gerinamos ne tik vidaus vandens žuvų išteklių būklė, bet ir praeivių jūrinių žuvų gerovė. Taip pat diegiami ekologinės

akvakultūros metodai, kurie turėtų gerokai sumažinti neigiamą poveikį aplinkai, palyginus su įprastine praktika akvakultūroje.

Parama jaunesiems žvejams įsigyti pirmąjį laivą, taip pat sąlygos didesnę pridėtinės vertės augimą, užtikrinant žuvininkystės sektoriaus plėtrą ir tęstinumą, pritraukiant jaunos kvalifikuotus specialistus ir, tikėtina, paskatins naujų produktų ir paslaugų, inovatyvių valdymo metodų diegimą žuvininkystės sektoriuje.

Kaip vienas pagrindinių pridėtinės vertės sukūrimo aspektų Nacionaliniame strateginiame plane numatomas bendradarbiavimo tarp žuvininkystės regionų, vietos žuvininkystės sektoriaus atstovų, valdžios ir interesų grupių, mokslininkų ir žuvininkystės sektoriaus ūkio subjektų partnerystės skatinimas.

Žuvininkystės bendruomenės galės susikurti apskrityse, kuriose veikia akvakultūros, žuvų perdirbimo, žvejybos vidaus vandenyse įmonės. Šalies upėse ir ežeruose žvejojama mažos, nedidelio investicinio pajėgumo vidaus vandenų žvejybos įmonės, kurios sugauna nedidelį kiekį žuvų. Mažėjant žuvų ištekliams, žvejybos verslas kai kuriuose vidaus vandenyse tapo neperspektyvus plėtrai. Verslinę žvejybą ežeruose ir upėse planuojama palaipsniui mažinti, plėtojant rekreacinę žuvininkystę.

Nacionaliniame strateginiame plane numatoma didinti žuvininkystės sektoriaus konkurencingumą skatinant taikomųjų mokslinių tyrimų plėtrą ir betarpišką įtraukimą į žuvininkystės sektoriuje vykstančius procesus. Teigiama vertintina tai, kad nacionaliniame strateginiame plane akcentuojamas kompleksinės žuvininkystės mokslinių taikomųjų tyrimų sistemos, apimančios žuvų išteklių tyrimus, žuvų auginimą, jų produktų gamybos technologijų kūrimą bei ekonominę ūkio subjektų veiklą, trūkumas. Kita vertus, tai ar planuojamu 2007-2013 m. laikotarpiu ši sistema bent jau įgaus tam tikrus rėmus ir pagrindą tolimesniam vystymuisi, didele dalimi priklausys nuo tolimesnių žingsnių, kadangi kol kas Veiksmų programoje finansavimas numatytas tik atskiriems taikomiesiems tyrimams, nekuriant visos sistemos, kuriai reikalingi administraciniai ištekliai ir mokslinis potencialas.

Laukiami rezultatai ir įtaka

Kadangi žuvininkystės sektorius sudaro santykinai nežymią dalį valstybės socialinėje – ekonominėje plėtroje, jo reikšmingumas turės ženkliai mažesnę lokalinę pobūdį vietovėse, kur yra vandens telkiniai. Šventosios ir kitų Baltijos jūros pakrantės, o taip pat Kuršių marių ir Nemuno priekrantėse įrengti uostai kurs galimybes plėtoti juose rekreacinius verslus, susietus su laisvalaikio praleidimu, tame skaičiuje ir žūklaujant. Strateginių prioritetų įgyvendinimas turės teigiamą poveikį užimtumui ir verslams kaimo vietovėse, plėtojant akvakultūrą, kaimo turizmą, vystant ekologinius ūkius ir kitas draugiškas aplinkai ir gamtai veiklas.

Vienos iš pagrindinių Nacionaliniame strateginiame plane įvardijamų jūrų žuvininkystės silpnybių yra paklausių žuvų rūšių kvotų trūkumas, nepakankamas Baltijos jūros žvejybos laivyno efektyvumas bei pertekliniai žvejybos pajėgumai Baltijos jūros priekrantėje. Pagrindinės šių problemų sprendimui numatytos priemonės žvejybos laivų nurašymas į metalo laužą ir žvejybos laivų perorientavimas į kitą nei žvejyba veiklą. Numatytas Baltijos priekrantėje žvejojančių laivų pajėgumų sumažinimas net iki 50 proc. yra tikėtinas ir atspindi realias ekonomines sektoriaus sąlygas. Sumažinus pajėgumus, šiame versle likusioms žvejybos įmonėms pagerės ekonominės veiklos sąlygos, verslas taps rentabilus, sumažės socialinė įtampa žuvininkystės sektoriuje.

Nacionaliniame strateginiame plane vyrauja orientacija į smulkaus ir vidutinio verslo plėtojimą, kas yra labai svarbu, siekiant spręsti daugelį aktualių Lietuvos socialinių problemų, susietų su kaimo vietovių vystymu, verslumo plėtojimu, migracijos procesu harmonizavimu.

Siekiant sumažinti neigiamas socialines – ekonomines pasekmes, numatytos kompensacijos žvejams netekusiems darbo dėl laivo žvejybos veiklos nutraukimo visam laikui. Planuojama, kad 20 tūkst. litų vienkartinės kompensacijos pakaks žvejui ir jo šeimai žvejo persikvalifikavimo ir naujos darbo vietos paieškos laikotarpiu.

Svarbu pastebėti, kad Nacionaliniame strateginiame plane pakankamai nuosekliai išsaugotas balansas tarp žuvininkystės sektoriaus plėtros ir žuvų išteklių išsaugojimo. Pagrindinė sektoriaus plėtra siejama ne su laivų, dirbančiųjų skaičiaus didinimu, bet išskirtinai su sektoriaus konkurencingumo augimu, siekiant balanso tarp žvejybos pajėgumų ir išteklių bei orientuojantis į žmogiškojo potencialo plėtrą. Tokiu būdu formuojamos palankios sąlygos racionaliam išteklių naudojimui, numatant diegti selektyvesnę žvejybinę įrangą, modernizuoti perdirbimo technologijas mažinant susidarančių atliekų kiekį ir pan.

Ex-ante vertintojų pasiūlymu NSP ir VP rengėjai pakoregavo Veiksmų programą įtraukdami papildomą paramą iš EŽF dėl žuvininkystės produktų naujų rinkų plėtros ir skatinimo kampanijos. Rengėjai atsižvelgė į šią pastabą, todėl galima teigti, kad Nacionaliniame strateginiame plane ypatingas dėmesys skiriamas žuvų produktų perdirbimui ir rinkodarai informacijos apie žuvų produkciją sklaidos skatinimui, tokiu būdu siekiant plėsti produkcijos asortimentą. Pasinaudojus minėtais metodais, bus sudarytos galimybės pasiūlyti konkurencingų produktų ir patenkinti nuolat augančius vartotojų poreikius platesniam žuvų produkcijos asortimentui. Taigi tikimasi, kad vartotojų lūkesčiai ateityje bus patenkinti.

Akvakultūros plėtra Nacionaliniam strateginiame plane numatyta tiek iš konkurencingumo, tiek iš socialinės bei aplinkosauginės pusės, todėl galima teigti, kad šis dokumentas prisidės prie darnios akvakultūros plėtros.

Vidaus vandenų žvejybos plėtra taip pat numatomas, kad vystysis darniai, nes bus bandoma ieškoti galimybių neefektyviems laivams pasitraukti iš verslo išmokant jų savininkams kompensacijas. Be to galima laivų modernizacija ir pan., kas prisidės prie darbo ir saugos sąlygų pagerėjimo, bei prisidės prie aplinkos kokybės gerinimo.

Nacionaliniame strateginiame plane bus skatinamas bendradarbiavimas tarp žuvininkystės sektoriaus subjektų ir mokslininkų, ex-ante vertintojų pasiūlymu, taip pat rengėjai apsisprendė remti bandomuosius projektus iš EŽF lėšų.

1. VERTINIMO METODOLOGIJA IR PROCESAS

Vertinimo tikslai

Šios *ex ante* vertinimo ataskaitos tikslas yra apibrėžti Nacionalinio strateginio plano tinkamumą ir užtikrinti, kad jis atitinka 2006 m. liepos 27 d. Europos Tarybos reglamento (EB) Nr.1198/2006 dėl Europos žuvininkystės fondo⁶ (toliau – Reglamentas Nr. 1198/2006) reikalavimus.

Pagal Reglamentą Nr. 1198/2006 reikalaujamas tik Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007-2013 metų veiksmų programos (toliau – Veiksmų programa) *ex-ante* vertinimas. Nacionalinis strateginis planas įgyvendinamas per Veiksmų programą, tačiau jis yra platesnio pobūdžio, todėl Nacionalinio strateginio plano išankstinis vertinimas, rengėjų nuomone yra būtinas. Tai reikalinga siekiant pagerinti programavimo kokybę, užtikrinti Nacionalinio strateginio plano suderinamumą su ES ir nacionaliniais strateginiais tikslais ir optimizuoti biudžeto lėšų skyrimą pagal Nacionalinio strateginio planą. Kadangi nacionalinio strateginio plano *ex-ante* vertinimo kriterijai Reglamente Nr. 1198/2006 nenurodyti, *ex-ante* vertintojai vadovavosi minėtojo reglamento 48 straipsnyje Veiksmų programos *ex-ante* vertinimui keliamais reikalavimais.

Ex-ante vertinimas turi identifikuoti ir įvertinti Žuvininkystės būklės ir strategijos svarbumą nustatytiems poreikiams, strategijos ir jos dalių logiškumą, Strategijos suderinamumą su regionine, nacionaline ir ES politika, laukiamus rezultatus ir įtaką, pasiūlytą įgyvendinimo sistemą.

Atliekant Nacionalinio strateginio plano vertinimą vadovaujamosi Reglamento Nr. 1198/2006 15 straipsnyje apibūdintais bendros žuvininkystės politikos aspektais, nustatytais jos prioritetais, tikslais, numatytais reikalingais viešaisiais finansiniais ištekliais ir įgyvendinimo terminais, visų pirma atsižvelgiant į strategiją dėl:

- a) Bendrijos žvejybos laivyno valdymo ir pritaikymo, visų pirma dėl žvejybos pastangų ir pajėgumų reguliavimo atsižvelgiant į žuvų išteklių plėtotę, aplinką tausojančių žvejybos metodų skatinimo ir tvarios žvejybos veiklos vystymosi;
- b) tvaraus⁷ akvakultūros sektoriaus vystymosi;
- c) tvaraus žuvininkystės ir akvakultūros produktų perdirbimo ir pardavimo vystymosi;
- d) tvaraus vidaus vandenų žvejybos vystymosi;
- e) tvaraus žuvininkystės regionų vystymosi, įskaitant kriterijus, skirtus prioritetiniams regionams nustatyti;
- f) žuvininkystės sektoriaus konkurencingumo, įskaitant jo struktūros, organizavimo ir darbo aplinkos gerinimą;

⁶ 2006 m. liepos 27 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1198/2006 dėl Europos žuvininkystės fondo

⁷ Vertinimo ataskaitoje kalbant išskirtinai apie žuvininkystės sektorių naudojama Europos Tarybos reglamento (EB) Nr.1198/2006 vertime į lietuvių kalbą, taip pat žuvininkystės sektoriaus nacionaliniuose dokumentuose pateikiamas terminas „tvarus vystymasis“, tuo tarpu analizuojant bendrą ES politiką ir nacionalinius teisės aktus naudojamas ten sutinkamas terminas „darnus vystymasis“, ž.r. 3 skyrių

- g) žmogiškųjų išteklių žuvininkystės sektoriuje išsaugojimo visų pirma tobulinant profesinius gebėjimus, užtikrinant užimtumą, gerinant moterų padėtį ir didinant jų vaidmenį;
- h) vandens aplinkos apsaugos ir jos gerinimo, kai tai susiję su žuvininkystės sektoriumi.

Be to, vadovautasi reikalavimais pateikti atitinkamą papildomą informaciją apie prioritetus, tikslus, reikalingus viešuosius finansinius išteklius ir terminus, visų pirma atsižvelgiant į strategiją dėl:

- a) žvejybos veiklos tikrinimui ir kontrolei bei duomenų ir informacijos apie bendrą žemės ūkio politiką rinkimui keliamų reikalavimų įgyvendinimo;
- b) žuvininkystės produktų tiekimo ir žvejybos veiklos ne Bendrijos vandenyse vystymo.

Vertinimo metodologija

Ex-ante vertinimas atliktas naudojantis Europos Komisijos Žuvininkystės ir jūreivystės reikalų generalinio direktorato pateiktais metodiniais nurodymais. Metodologiniuose darbo dokumentuose 2007-2013 m. programavimo periodui – *Ex-ante* vertinimo darbo dokumentų Europos žuvininkystės fondui projekte⁸ ir Europos Komisijos Žuvininkystės ir jūreivystės reikalų generalinio direktorato Metodologiniuose darbo dokumentuose 2007-2013 m. programavimo periodui darbo dokumentų projekte - Stebėjimo ir Vertinimo rodikliai: Praktikos vadovas Europos žuvininkystės fondui⁹.

Pagrindinis *ex-ante* vertinimo tikslas yra kiek įmanoma tiksliau numatyti strateginių dokumentų ir jų įgyvendinimui reikalingo finansavo pagrįstumą, efektyvumą, adekvatumą ir kt. Todėl Europos Sąjungos vertinimo praktika pagrįsta tuo, kad kiekvienu atveju tikslinga parengti savitą vertinimo metodologijos principų ir įrankių rinkinį. Tai leidžia lanksčiai taikyti ES rekomenduojamus tradicinius bei specialiuosius žuvininkystės sektoriaus strateginių dokumentų vertinimo principus, o taip pat panaudoti ir Lietuvos ūkio praktikoje priimtus bei modernius strateginio planavimo instrumentus.

Vertinimo metodologija paremta Europos komisijos Išankstinio vertinimo vadovu, skirtu Europos Žuvininkystės fondui naujam programavimo laikotarpiui 2007 – 2013 metams¹⁰ ir Europos Komisijos Praktiniais nurodymais monitoringo ir vertinimo rodiklių panaudojimui vertinant Europos Žuvininkystės fondo veiklą¹¹. Vertinimo procesą galima suskirstyti į tokius pagrindinius etapus:

1. *Dokumentų ir informacijos analizė* apžvelgia buvusių susijusių programų patirtį ir rezultatus. Pagrindiniai analizuoti dokumentai yra Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007-2013 metų veiksmų programa, Nacionalinė darnaus vystymosi strategija, Valstybės ilgalaikės plėtros strategija, Lietuvos ūkio plėtros (iki 2015 metų) strategija, 1999 m.

⁸ Methodological Working Papers for the new Programming period, 2007-2013 Draft Working Paper on ex ante evaluation for the European fisheries fund

⁹ The New Programming Period, 2007-2013: Methodological Working Papers Draft Working Paper [X] Indicators for monitoring and evaluation: a practical guide for the European fisheries fund

¹⁰ Methodological Working Papers for the new Programming period, 2007-2013 Draft Working Paper on ex ante evaluation for the European fisheries fund.

¹¹ The New Programming Period, 2007-2013: Methodological Working Papers Draft Working Paper [X] Indicators for monitoring and evaluation: a practical guide for the European fisheries fund.

birželio 28 d. Europos Tarybos sprendimas nustatantis Komisijos naudojamą jai suteiktai įgyvendinimo įgaliojimai tvarką, 2002 m. gruodžio 20 d. Europos Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2371/2002 „Dėl žuvų išteklių apsaugos ir tausojančio naudojimo pagal Bendrąją žuvininkystės politiką“ bei nacionaliniai teisės aktai reglamentuojantys žuvininkystės sektorių Lietuvoje. Be to, atliekant šį išankstinį vertinimą, buvo naudojamos sektoriaus plėtros ataskaitomis bei statistiniais duomenimis. Siekiant įvertinti Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007-2013 metų veiksmų programos suderinamumą su Europos Sąjungos strateginiais dokumentais, buvo atlikta ir šių dokumentų apžvalga.

2. *Vertintojų darbo grupės* buvo sudarytos siekiant detalai įvertinti nustatytus žuvininkystės sektoriaus poreikius, suformuluotus plėtros tikslus, o taip pat prioritetų pasirinkimo teisingumą.
3. *Interviu su Veiksmų programos regėjais bei pagrindiniais sprendimus priimančiais asmenimis* LR Žemės ūkio ministerijoje, kurie dalyvavo rengiant programą įvairiuose lygmenyse. Pokalbių metu buvo siekiama platesnio požiūrio į tikslų pasiekimo galimybes, o taip pat įvertinti organizacines struktūras bei procedūrų įgyvendinimo lygį.

Siekiant padidinti vertintojų darbo grupių atliekamo vertinimo tikslumą ir efektyvumą, pasiteisino kiekybinio kokybinių reiškinų vertinimo, panaudojant kokybės indeksų metodą, praktika. Ekspertams pateikiami struktūriškai organizuoti vertinimo teiginiai su galimais atsakymo variantais. Indeksų K reikšmės nustatomos vienpolių 3 gradacijų skalių (0; 0,5; 1) pagrindu pagal formulę.

$$K_i = \sum_{j=1}^N \frac{k_j n_i}{n}$$

kur: k_j – atsakymo varianto svorio koeficientas, n_i – atsakymų į alternatyvą skaičius, n – bendras atsakymų skaičius.

Gautos indeksų kiekybinės reikšmės deformalizuojamos pagal intervalus: Taip (1,000 – 1,666), Dalinai (1,667 – 2,333), Ne (2,334 – 3,000).

Tai įgalina kiekybiškai įvertinti ne vien tik atskirus teiginius, bet ir apibendrinti įvertinimus pagal atskiras teiginių grupes viso vertinamojo objekto mastu. Gauti kiekybiniai įvertinimai ne vien pagerina didesnę vertinimo objektyvumą, bet sumažina žodinių vertinimų ir su tuo susieto neapibrėžtumo laipsnį.

Dirbant su sudėtingais, nepilnai apibrėžtais objektais, bei bandant suvienodinti ekspertų nuostatas ir gebėjimus, pasiteisino Delfų dviejų pakopų ekspertų vertinimo metodika. Pirmajame etape kiekvienas ekspertas atskirai įvertino siūlomus teiginius. Apibendrinti rezultatai su komentarais buvo sugrąžinti ekspertams vertinti antrą kartą, turint galimybę patikslinti savo vertinimą, atsižvelgiant į vertinimo vidurkį bei kitų ekspertų pateiktus argumentus.

Antrame etape ekspertams buvo pateikti apibendrinti jų vertinimai ir komentarai, bet nebuvo nurodyta kuris ekspertas yra komentarų autorius. Nežiūrint to, kad ekspertai nežinojo, kas yra komentarų autorius, ekspertai, kurie nėra tiesiogiai susiję su atitinkama sritimi, pakoregavo savo vertinimus atsižvelgdami į vertinimus, kuriuos pirmame etape padarė ekspertai tiesiogiai susiję su atitinkamu sektoriumi. Tiesiogiai susijusių ekspertų vertinimai antrame etape buvo tokie pat kaip ir pirmajame, tik truputį papildyti komentarai.

2. NACIONALINIO STRATEGINIO PLANO VERTINIMAS

2.1. Žuvininkystės būklės ir stiprybių silpnybių grėsmių ir galimybių analizės įvertinimas

Vertinant Nacionaliniame strateginiame plane numatytų problemų identifikavimą bei vėliau veiksmų programos pagrindu jas sprendžiant naudojant EŽF teikiamas finansines galimybes, pirmiausia reikia vertinti SSGG analizės ir taikytinų priemonių nuoseklumą. Kadangi Nacionalinis strateginis planas ir Veiksmų programa buvo rašomi ne tik identifikuojant problemas, kurių sprendimą galėtų užtikrinti EŽF lėšos, SSGG analizė šiame dokumente gali būti vertinamas, kaip nuoseklus perėjimas nuo problemų ir galimybių identifikavimo prie uždavinių bei galimų priemonių, kurios konkrečiai turi būti įvardintos operacinių programų lygmenyje.

Šiuo metu šalyje plėtojamos 4 pagrindinės žuvininkystės sektoriaus šakos:

1. Jūrų žuvininkystė (žvejyba Atlanto vandenyne, atviroje Baltijos jūroje ir jos priekrantėje).
2. Žvejyba vidaus vandenyse.
3. Žuvų auginimas akvakultūros tvenkiniuose.
4. Žuvų perdirbimo pramonė bei žuvininkystės ir akvakultūros produktų rinka.

Jūrų žuvininkystės sektorius

Pagrindinė jūrų žuvininkystės problema yra žvejybos kvotų trūkumas bei žvejybos laivų senumas bei neefektyvumas. Dėl žvejybos kvotų trūkumo atsiranda ir kitos problemos – nepakankamos pajamos, neužtikrinančios investicijų į žvejybos laivyną bei infrastruktūros plėtrą.

Žvejybos tvarką ir taisykles bei leistinų sužvejoti žuvų apimtis Baltijos jūroje iki 2005 metų nustatė Tarptautinė žvejybos Baltijos jūroje komisija narių sutarimu. Tačiau Lietuvai, Latvijai, Lenkijai bei Estijai tapus ES narėmis, šioje organizacijoje faktiškai liko tik 2 narės – ES ir Rusijos Federacija. Todėl nuo 2006 metų Tarptautinės žvejybos Baltijos jūroje komisijos veikla sustabdyta, o leistinas žvejybos Baltijos jūroje kvotas Lietuvai skiria ES. Dabar žvejybos kvotas Baltijos jūroje nustatomas kasmet derybų tarp EK ir šalių narių keliu, atsižvelgiant į kasmetines ICES mokslininkų tyrimus bei rekomendacijas. Toks planavimas yra labai nestabilus bei sumažina verslo planavimo bei plėtros galimybes. Lietuvos atviros Baltijos ir didžiąją dalimi priekrantės žvejybos laivai labiausiai priklausomi nuo menkių žvejybos. Menkių išteklių mokslininkų teigimų yra itin blogos būklės bei reikalauja atstatymo priemonių.

2005 metais, palyginti su 2004 m., Lietuvos žvejai Baltijos jūroje sugavo apie 7 proc. daugiau žuvų – 13,5 tūkst. t (2004 m. – 12,6, 2003 m. – 9,4 tūkst. t, 2002 m. – 8,6 tūkst. t). 2005 m. atvirose Baltijos jūros žvejybos plotuose sužvejota 13,1 tūkst. t, o priekrantėje – tik 0,4 tūkst. t žuvų. Priekrantėje sugauta beveik trečdaliu mažiau žuvų. 2005 m. sugauta 38 proc. daugiau šprotų, tačiau jų kvota liko neišnaudota. Kaip ir 2004 m., 2005 m. dalis šprotų žvejybos kvotos buvo pakeista į menkių žvejybos kvotą. Patariama taip pat peržiūrėti bei patikslinti Lietuvai skiriamų kvotų dydį, kuris Nacionaliniame strateginiame plane skiriasi nuo Veiksmų programoje pateikiamų duomenų.

Tolimosios žvejybos laivyno žvejybos galimybes apsprendžia santykiai su trečiosiomis šalimis. 2004 m. pasirašius tarpvalstybinę sutartį su Mauritanijos Islamo Respublika, Lietuvos žvejybos įmonės ėgavo teisę žvejoti Mauritanijos vandenyse Lietuvos valstybės vardu. Prieš tai buvo žvejojama pagal komercinį Mauritanijos Vyriausybės ir Lietuvos žvejybos įmonių susitarimą. Nuo 2004 metų rudens Lietuvos laivai pradėjo žvejybą prie kitos Afrikos valstybės – Maroko krantų. Lietuvai įstojus į ES, žvejyba Šiaurės Atlanto žvejybos organizacijos (angl. NAFO) regione buvo smarkiai sumažinta, ir Lietuvos žvejybos įmonėms teko ieškoti kitų žvejybos plotų. Sugavimai šiame regione mažėjo. Visos šios žvejybos galimybės taip pat nėra stabilios bei kasmet gali būti peržiūretos. Tarp Atlanto vandenyne sugaunamų žuvų vyrauja stauridės, sardinėlės, ančiuviai, skumbrės, jūrų ešeriai. Vandenyne sugaunama apie 90 proc. viso žuvų ir kitų jūrų gyvūnų kiekio, t.y. labai didelė žuvų dalis. Todėl žvejybos galimybės tolimuosiuose vandenyse yra itin svarbios Lietuvos žvejybos sektoriui.

Žvejybos galimybių nestabilumo situacijoje Lietuva taikys žvejybinės veiklos nutraukimo bei laikino žvejybinės veiklos sustabdymo bei kompensacijų žvejams priemones, kuriuos užtikrins žvejų ekonominę gerovę žvejybos kvotoms dar labiau sumažėjus bei nesant pakankamoms pajamoms verslo išlaikymui.

Lietuvos žvejybos laivai yra pasenę, dauguma atviros Baltijos jūros žvejybos laivų buvo pagaminti dar TSRS gamyklose, jie yra dideli, bet jų varikliai yra pakankamai maži, palyginus su kitų šalių menkes žvejojantisiais traleriais (Danijos ir Švedijos). Deja, EŽF reglamentas nenumato variklių pakeitimo į naujesnius bei galingesnius, tačiau numatoma galimybė investuoti į kitus laivo įrenginius, užtikrinant produkcijos kokybės išsaugojimą bei darbuotojų saugą. Taip pat numatoma galimybė pakeisti žvejybos priemones bei perorientuoti laivus į pelaginių žuvų žvejybą. Tokiu būdu tikimasi iš dalies padidinti laivų efektyvumą.

Nacionaliniame strateginiame plane pateikta jūrų žuvininkystės analizė bei identifikuotos silpnybės, stiprybės galimybės ir grėsmės atitinka esamą sektoriaus padėtį, tačiau reikėtų atkreipti dėmesį, kad jūrų žvejybos srityje veikia tik viena pripažinta gamintojų organizacija, kuri SSGG analizėje minima daugiskaita.

Apibendrinant, ekspertai pripažįsta, kad didelėse ekosistemose yra labai sunku daryti ilgalaikes prognozes, be to jūrų žuvininkystė yra labai globalizuota ir Lietuvos jūrų žuvininkystės raidai didelės įtakos turi ne tik sunkiai nuspėjami pokyčiai ekosistemose, bet ir politinė situacija įvairiuose pasaulio regionuose. Svarbu pažymėti tai, kad žuvininkystės sektoriuje kaip ir kitose žmonių veiklos srityse vyksta ženklūs kokybiniai pokyčiai, susieti su žmonių poreikių augimu, požiūrio į darbinę veiklą, jos estetinius, etinius, efektyvumo, saugumo, savigarbos bei saviraiškos galimybių aspektus dinamika. Reikia pripažinti, kad ne visi jie yra palankūs žuvininkystės verslo požiūriu. Tačiau pasaulio šalių patirtis rodo, kad tradicinės žuvininkystės veiklos randa sėkmingą nišą rekreacinės žuvininkystės kokybėje, kuri leidžia išsaugoti ir toliau puoselėti nacionalinę žuvininkystės kultūrą ir jos tradicijas.

Žvejyba vidaus vandenyse

Pagrindinis vidaus vandens telkinys, kuriame versliniais žvejybos įrankiais sugaunama didžiausia (80 proc.) žuvų dalis yra Kuršių marios. Šiame telkinyje tai pat susitelkę didžioji dauguma verslinės žvejybos įmonių. Kai kurių žvejybos įrankių šiame telkinyje kiekis bei pagrindinių verslinių žuvų leistinos žvejybos kvotos yra ribojamos.

Pagrindinės vidaus vandenių žvejybos problemos yra paminėtos SSGG analizėje. Tai - žvejybos galimybių trūkumas, didelis verslinę žvejyba vykdančių įmonių skaičius ir menki sugavimai, infrastruktūros nebuvimas ar jos trūkumas.

Šiuo metu žvejybos veikla vidaus vandenyse mažėja. Kai kurie vidaus vandens telkiniai yra gamtosauginių zonų teritorijose, priskirtuose *Natura 2000*. Šiose zonose taikomi griežtesni aplinkosauginiai reikalavimai, todėl žvejybos verslas šiuose vandens telkiniuose patiria tam tikrų suvaržymų ir nuostolių. Ypač didelę žalą vidaus vandens telkinių žuvų ištekliams daro šiose teritorijose paplitę saugomi paukščiai.

Gerinant žvejybos vidaus vandenyse esamą situaciją, suformuluotas tikslas – konkurencingo žvejybos verslo vidaus vandenyse sistemos sukūrimas, užtikrinant žuvų išteklių apsaugą ir sektoriaus plėtrą. Sprendžiant identifikuotas problemas, susijusias su per dideliais žvejybos pajėgumais, planuojama mažinti žvejybos įmonių skaičių (Kuršių mariose ir Kauno vandens talpykloje) bei skatinti alternatyvias žvejybai veiklas. Taip pat Nacionaliniame strateginiame plane numatyta kurti naują laivų aptarnavimo infrastruktūrą, žuvų iškrovimo ir pirminio pardavimo punktus. Problemos susijusios su nepakankamai turtingais žuvų ištekliais, numatomos spręsti sudarant palankesnes sąlygas žuvų reprodukcijai, migracijai ir nerštui, dirbtinai jas veisiant, taip pat remiant selektyvesnių žvejybos priemonių įsigijimą ir naudojimą.

Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad viena iš akivaizdžių vidaus vandenių žvejybos problemų yra nepakankama ir technologiškai atsilikusi žuvų atliekų tvarkymo ir utilizavimo sistema, daranti žalą gamtinei aplinkai bei įtakojanti santykinai mažą verslo konkurencingumą, nėra adekvačiai atspindėta Nacionalinio strateginio plano uždaviniuose. Ekspertiniu vertinimu, atliekų perdirbimo infrastruktūros plėtros įtraukimas į Nacionalinio strateginio plano uždavinius yra būtinas, tiek atsižvelgiant į žuvininkystės sektoriaus konkurencingumo didinimo poreikį, tiek vykdant nacionalinių ir ES teisės aktų reikalavimus dėl gamybos atliekų mažinimo.

Akvakultūra

Lietuvoje daugiausia verslinių žuvų išauginama tvenkiniuose, kur žuvis augina 18 akvakultūros bendrovių ir apie 50 ūkininkų. Akvakultūros tvenkinių plotas – 10,5 tūkst. ha, projektinis pajėgumas – 5,5 tūkst. t prekinį žuvų per metus. Deja, dėl ribotos produkcijos paklausos rinkoje išnaudojama mažiau kaip pusė pajėgumų. 2005 metais akvakultūros tvenkinių žuvininkystėje dirbo 340 darbuotojų. Vyrauja mikro ir mažos įmonės, kuriose dirba iki 49 žmonių, metinės pajamos nesiekia 7 mln. Lt, turto balansinė vertė – iki 5 mln. Lt. Tvenkinių žuvų metinė vertė (faktinėmis pardavimo kainomis) padidėjo nuo 8,3 mln. Lt 2001 m. iki 13,4 mln. Lt 2005 m. Apie 97 proc. tvenkinių produkcijos sudaro karpiai. Tačiau akvakultūros bendrovėse žuvų asortimentas plečiamas. Auginami upėtakiai, eršketai, lydekos, karosai, lynai. Daugiausia žuvų parduodama šalies vidaus rinkoje. Dalis jų eksportuojama. 2005 m. buvo eksportuota 14 proc. prekinį gyvų karpių.

Ekspertiniu vertinimu, akvakultūros ūkio analizė yra labiau orientuota į stambiuosius gamintojus ir visai nepateikiama duomenų apie ūkininkus, kurie taip pat verčiasi žuvų auginimu tvenkiniuose.

Taip pat SSGG analizė daugiau orientuojama į esamas akvakultūros įmones ir jų galimybes, nevertinant galimybių diegti naujas technologijas ir auginti vertingas žuvų rūšis uždaroje sistemoje, jei tai yra ekonomiškai naudinga ir perspektyvu.

Žuvų perdirbimas ir rinkodara

Šalies žuvų perdirbimo pramonė pastaraisiais metais sparčiai plėtojosi. Daugumos perdirbimo įmonių pagaminti žuvų produktai eksportuojami į ES ir trečiąsias valstybes. Didėjanti lietuviškų žuvų produktų paklausa sudaro galimybes plėsti žuvų perdirbimo pramonę, modernizuojant jau veikiančius ir įrengiant naujus gamybinius pajėgumus. Tokiu būdu žuvininkystės sektoriuje būtų sukuriama papildoma darbo vieta.

Tačiau viena iš pagrindinių problemų kol kas išlieka problema dėl nepakankamai asocijuotų smulkiųjų gamintojų, kurie atskirai nėra pajėgūs konkuruoti rinkoje ir pasiūlyti rinkai platesnį prekių asortimentą.

Manoma, kad pagal galimybę galėtų būti pateikta daugiau informacijos apie didmeninės ir mažmeninės prekybos įmones, kuriuos prekiauja žuvų produktais. Tačiau suprantama ir duomenų trūkumo problema bei prekybos įmonių asortimento plotis, tarp kurio sunku išskirti prekyba žuvimis iš prekybos kitais maisto produktais.

2.2. Nacionalinio strateginio plano tikslų, uždavinių bei skiriamų išteklių įvertinimas

Siekiant bendro strategijos tikslo – žuvininkystės sektoriaus plėtros ir konkurencingumo didinimo, užtikrinant ekonominį, aplinkos ir socialinį tvarumą, žuvų išteklių tausojimą ir atkūrimą, Nacionaliniame strateginiame plane numatyta sektoriaus plėtra šiomis kryptimis:

1. Valdymo sistema;
2. Žvejojimo kontrolė;
3. Mokslas ir žmogiškieji ištekliai;
4. Jūrų žuvininkystė;
5. Žvejojimas vidaus vandenyse;
6. Akvakultūra;
7. Žuvų perdirbimo pramonė ir rinkodara;
8. Regionų plėtra.

Kaip matyti, Nacionaliniame strateginiame plane naudojamas tradiciškai šalyje nusistovėjęs skirstymas pagal žuvininkystės sektoriaus veiklos segmentus: jūrų žuvininkystė, žvejojimas vidaus vandenyse, akvakultūra, žuvų perdirbimas ir rinkodara. Strateginiams tikslams ir prioritetams apibūdinti panaudota sektoriaus vizija. Greta jų viename lygmenyje pristatomi valdymo sistemos, žvejojimo kontrolės, mokslo ir žmogiškųjų išteklių, žuvininkystės regionų plėtros ir suderinamumo tikslai, uždaviniai bei prioritetai. Tai leidžia Nacionaliniame strateginiame plane pakankamai pilnai atspindėti ES reikalavimus.

Valdymo sistema

Pagrindinis tikslas – optimizuoti žuvininkystės sektoriaus valdymą. Šiuo metu viena iš pagrindinių sektoriaus problemų – nepakankamas sektoriaus subjektų bendradarbiavimas,

nepakankami asocijuotų struktūrų gebėjimai ir per mažas išitraukimas į sektoriaus problemų sprendimą. Atskiri Nacionalinio strateginio plano uždaviniai būtent ir skirti skatinti žuvininkystės bendruomenių aktyvumą regionuose bei plėtoti asociacijų veiklą.

Taip pat valstybės valdymo institucijų lygmenyje svarbu stiprinti žmogiškųjų išteklių gebėjimus, užtikrinant Lietuvos žuvininkystės sektoriaus nepertraukiamą išitraukimą į tarptautines organizacijas, aktyvų bendradarbiavimą kvotų, investicijų, naujų technologijų klausimais. Lietuvos žuvininkystės sektoriaus atstovavimas tarptautinėse organizacijose ir ES institucijose svarbus faktorius sudarant palankesnes sąlygas sėkmingai sektoriaus plėtrai ir konkurencingumo didinimui.

Administracinių gebėjimų stiprinimas taip pat būtina sąlyga siekiant efektyviau įsisavinti ES paramą Lietuvos žuvininkystės sektoriui. Numatyta, kad bus stiprinami už paramos administravimą atsakingų institucijų gebėjimai bei steigiami papildomi etatai, siekiant sutrumpinti projektų vertinimo bei sprendimų priėmimo terminus. Planuojama, kad 2007-2013 m. laikotarpiu Žuvininkystės departamente prie Žemės ūkio ministerijos bei Viešojoje įstaigoje Nacionalinėje mokėjimų agentūroje bus įsteigti 6 nauji etatai. Tai numatyta daryti iš EŽF paramos Lietuvai 2007-2013 m. laikotarpiui. Ekspertų vertinimu, papildomų darbo vietų steigimas administruojančiose institucijose atitinka poreikį, kadangi 2004-2006 m. programavimo periode buvo susidurta su sunkumais laiku paskirstant ES paramą. Tačiau kyla klausimas dėl EŽF paramos panaudojimo efektyvumo ir tikslingumo, jeigu dalis lėšų bus nukreipta naujai steigiamų darbo vietų administruojančiose institucijose finansavimui.

Nacionaliniame strateginiame plane identifikuota dar viena labai aktuali problema, susijusi su nepakankamai efektyvia ir patikima duomenų surinkimo sistema. Ši problema aktuali tiek renkant žvejybos duomenis iš laivų, tiek kaupiant biologinę ir ekonominę informaciją. Pastebima problema, su kuria susidurta ir Nacionalinio strateginio plano rengimo bei jo vertinimo metu, kad trūksta nemažai sektoriaus įvertinimui reikalingų statistinių duomenų, kadangi jie kol kas visai nerenkami arba skirtinguose informacijos šaltiniuose pateikiami nevienodi. Taip pat kol kas daugiausiai renkami kiekybiniai žuvininkystės sektoriaus duomenys, tačiau, siekiant nuosekliau vertinti sektoriaus plėtrą bei laiku identifikuoti problemas, būtų reikalingi ir kokybiniai duomenys. Vienas iš Nacionalinio strateginio plano uždavinių būtent ir numato stiprinti duomenų rinkimą ir kaupimą, o tuo pačiu gerinti jų sklaidą, užtikrinant galimybes jais naudotis visas suinteresuotas šalis.

Žuvininkystės sektorius, kaip ir kiti šalies gamintojai, susiduria su produkcijos platinimo problemomis, kadangi didžioji maisto produktų rinkos dalis yra pasidalinta kelių prekybos tinklų, kurie turi galimybes nustatyti kai kuriais atvejais nepalankias tiekimo sąlygas smulkiesiems gamintojams. Nacionaliniame strateginiame plane numatoma teisiniais būdais siekti suvienodinti konkurencines sąlygas smulkiems ir stambiems gamintojams. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad šiuo atveju labai didelė svarba teks priemonėms, kurios bus pasirinktos siekiant suvienodinti konkurencijos sąlygas, kadangi valstybės įsikišimas į privataus verslo santykius gali sukelti ir konkurencijos iškraipymo grėsmę. Vertintojų manymu, bet kuriuo atveju smulkiųjų gamintojų konkurencingumas visų pirma turėtų būti stiprinamas skatinant juos jungtis į asocijuotas struktūras ir tokiu būdu aktyviau dalyvauti sprendimų priėmimo bei verslo procesuose.

Žvejybos kontrolė

Pagrindinis žvejybos kontrolės tikslas – užtikrinti efektyvią žuvų išteklių apsaugą. Jau šiuo metu yra įdiegta keletas žvejybos reguliavimo ir žuvų išteklių priemonių, tokių kaip palydovinė

žvejybos laivų stebėjimo sistema, nustatytos žuvų iškrovimo vietos ir pan. Stiprinant žuvų išteklių apsaugą, Nacionaliniame strateginiame plane stiprinant kontrolę jūroje numatyta 2007-2013 m. laikotarpiu įsigyti specializuotą inspekcinę laivą, taip pat mažinti žuvų iškrovimo vietų skaičių (šiuo metu yra patvirtinta 30 tokių vietų), pirminio pardavimo vietose bus stiprinama žuvų išteklių naudojimo apskaitos kontrolė.

Užtikrinant žuvų išteklių apsaugą vidaus vandenyse, numatoma skirti lėšas priemonėms, užtikrinančioms nacionalinių teisės aktų laikymąsi. Nacionaliniame strateginiame plane nėra užfiksuotos jokios konkrečios priemonės, tačiau nurodoma, kad bent dalis lėšų bus skiriama žvejybos kontrolės specialistų mokymams, bendradarbiavimui su kitomis šalimis, taip pat techninių priemonių įsigijimui. Manoma, kad tokių ir panašių priemonių taikymas turės teigiamą poveikį užtikrinant žuvų išteklių racionalų naudojimą, tačiau siūloma papildomai įtraukti atskiras priemones, skirtas pačios kontrolės sistemos tobulinimui.

Mokslas ir žmogiškieji ištekliai

Nacionaliniame strateginiame plane suformuluotas tikslas – žuvininkystės sektoriaus darbuotojų gebėjimų didinimas ir efektyvesnis mokslo panaudojimas žuvininkystės tikslais. Pagrindiniai uždaviniai siejami su žuvininkystės sektoriaus darbuotojų kvalifikacijos kėlimu ar perkvalifikavimu tuo atveju, jeigu žvejas pasitraukia iš verslinės žuvininkystės. Šių uždavinių įgyvendinimas svarbus siekiant išlaikyti regionų, ypač tų, kuriuose žuvininkystė yra pakankamai svarbus sektorius, socialinį – ekonominį stabilumą bei skatinti augimą. Labai teigiamai vertintinas Nacionaliniame strateginiame plane numatyta atsižvelgti į rinkos poreikius, verslo subjektų apklausų būdu įvertinant žmogiškųjų išteklių poreikį ir ruošiant atitinkamas tęstinio mokymosi programas. Didžioji dalis šių programų turėtų būti skirta jauniems specialistams paruošti. Vertinant pakankamai didelį žuvininkystės sektoriaus darbuotojų amžiaus vidurkį (net 30 proc. žvejų yra vyresni kaip 55 metai), svarbu, kad nacionaliniame strateginiame plane numatyta remti mokymosi visą gyvenimą iniciatyvas ir suteikti galimybes visiems asmenims atnaujinti turimas žinias ar įgyti naujas.

Nacionaliniame strateginiame plane numatyta stiprinti verslo konsultavimo sistemą. Šiuo metu šią funkciją dažniausiai atlieka verslo informaciniai centras, tačiau atsižvelgiant į žuvininkystės verslo specifiką numatoma skatinti ir gamintojų organizacijas teikti įmonėms.

Įgyvendinant ES horizontalius tikslus ir užtikrinant lygias vyrų ir moterų galimybes, žuvininkystės sektoriuje bus papildomai skatinamas moterų užimtumas, lanksčių darbo formų diegimas verslo įmonėse. Tokių ir panašių priemonių taikymas yra svarbus, siekiant išlaikyti bent panašią į esamą dirbančių vyrų ir moterų proporciją žuvininkystės sektoriuje bei užtikrinti vienodai palankias sąlygas nepriklausomai nuo lyties.

Įgyvendinant Lisabonos strategijos tikslus ir kuriant žinių ekonomiką, labai svarbu į strateginio planavimo bei verslo procesus įtraukti mokslo tiriamąsias veiklas ir modernius prognozavimo, planavimo bei stebėjimo metodus. Jų panaudojimas sudaro galimybes nuolat stebėti ir tikslinti žuvininkystės veiklos kokybines ir kiekybines prognozes.

Nacionaliniame strateginiame plane numatoma didinti žuvininkystės sektoriaus konkurencingumą skatinant taikomųjų mokslinių tyrimų plėtrą ir betarpišką įtraukimą į žuvininkystės sektoriuje vykstančius procesus. Teigiama vertintina tai, kad nacionaliniame strateginiame plane akcentuojamas kompleksinės žuvininkystės mokslinių taikomųjų tyrimų sistemos, apimančios žuvų išteklių tyrimus, žuvų auginimą, jų produktų gamybos technologijų kūrimą bei ekonominę ūkio subjektų veiklą, trūkumas. Kita vertus, tai ar planuojamu 2007-2013 m. laikotarpiu ši sistema bent jau įgaus tam tikrus rėmus ir pagrindą tolimesniam vystymuisi,

didele dalimi priklausys nuo tolimesnių žingsnių, kadangi kol kas Veiksmų programoje finansavimas numatytas tik atskiriems taikomiesiems tyrimams, nekuriant visos sistemos, kuriai reikalingi administraciniai ištekliai ir mokslinis potencialas.

Kadangi ES siekia iki 2010 metų padidinti investicijas į MT iki 3%, Lietuva – iki 2%, žuvininkystės sektoriuje šis tikslinis rodiklis 2013 metais turėtų būti didesnis nei dabar numatyta.

Jūrų žuvininkystė

Plėtojant jūrų žuvininkystę nustatyti tokie pagrindiniai tikslai:

- Racionalus tolimosios žvejybos galimybių panaudojimas ir naujų galimybių paieška;
- Konkurencingo jūrų žuvininkystės verslo Baltijos jūroje plėtra bei tausojantis išteklių naudojimas;
- Racionalios žvejybos Baltijos jūros priekrantėje darni plėtra bei kokybiškos produkcijos tiekimo vartotojams užtikrinimas.

Jūrų žuvininkystės SSGG analizė kaip pagrindines silpnybes įvardija paklausių žuvų rūšių kvotų trūkumą, nepakankamą Baltijos jūros žvejybos laivyno efektyvumą, nepakankamai išplėtotą Baltijos jūros priekrantės žvejybos infrastruktūrą, perteklinius žvejybos pajėgumus Baltijos jūros priekrantėje, nestabilius žvejybos partnerystės su trečiosiomis šalimis santykius, silpną kai kurių įmonių vadybą, nepakankamus rinkodaros įgūdžius veikti ES rinkoje. Kai kurios šios silpnybės, pavyzdžiui, kvotų trūkumas ir žvejybos partnerystės santykiai su trečiosiomis šalimis, pavyzdžiui, su Mauritania ar kitomis šalimis, kurių vandenyse žvejoja Lietuvos laivai, yra išorės, kurioms Lietuva turi mažai poveikio, todėl šaliai gali būti sudėtinga paveikti kvotų skirstymą. Ir racionalus turimų kvotų išnaudojimas turėtų būti reguliuojamas pačios šalies turimais svertais, kaip, pavyzdžiui, žvejybos pajėgumų subalansavimas, selektyvios žvejybos įrangos diegimas ir pan.

Pagrindiniai uždaviniai, kurie numatyti aukščiau paminėtų problemų sprendimui ir tikslų įgyvendinimui, susiję su žvejybos pajėgumų ir žvejybos galimybių suderinimu tolimuosiuose rajonuose, atviroje Baltijos jūroje ir Baltijos jūros priekrantėje. Viena iš pagrindinių numatomų priemonių – verslinio žvejybos laivyno mažinimas, atiduodant žvejybos laivus į metalo laužą arba perorientuojant juos į kitą, nesusijusią su žvejyba veiklą, visų pirma skatinant žvejybos verslo konkurencingumą. Nutraukiant žvejybinę veiklą Baltijos jūros priekrantėje, bus skatinamos alternatyvios žvejybai veiklos. Kaip parodė 2004-2006 m. laikotarpio patirtis, visos laivų pasitraukimui iš verslinės žvejybos skirtos ŽOFI lėšos buvo įsisavintos greitai ir laiku. Be to, bendra visų pateiktų projektų prašoma paramos suma buvo daug didesnė nei numatyta skirti paramos lėšų. Taigi tai leidžia daryti prielaidą, kad tokia priemonė reikalinga ir laivų skaičiaus mažinimui skiriamos lėšos bus sėkmingai įsisavintos ir 2007-2013 m. laikotarpiu.

Dar viena Nacionaliniame strateginiame plane numatyta priemonė žuvininkystės verslo konkurencingumui didinti – žvejybos laivų modernizavimas. Pagrindinė problema, su kuria šiuo metu susiduria žvejybos verslas, susijusi su nepakankama technologine baze, ribojančia ilgesnio ir kokybiško žuvų išlaikymo galimybe. Dėl šios priežasties prastėja pagautų žuvų realizacijos sąlygos. Tuo pačiu modernizuojant laivus bus sudaromos galimybės pakeisti senus variklius į ekonomišknesnius, tokiu būdu ne tik mažinant produkcijos savikainą, bet ir mažinant neigiamą poveikį gamtinei aplinkai dėl mažiau teršiančių variklių naudojimo. Papildomo neigiamo poveikio aplinkai bus išvengta neleidžiant didinti modernizuojamų laivų galimybių gaudyti žuvis.

Didinant žvejojimo verslo konkurencingumą ir stiprinant žvejų pozicijas pirminio pardavimo grandyje, Nacionaliniame strateginiame plane numatyta 2007-2013 m. laikotarpiu dalį investicijų nukreipti į tinkamą žvejojimo infrastruktūrą priekrantėje. Įgyvendinant šį uždavinį, visų pirma bus sprendžiamos problemos, susijusios su žuvų iškrovimu ir tinkamų laikymo sąlygų nebuvimu.

Vienas iš Nacionaliniame strateginiame plane numatytų uždavinių – atviroje Baltijos jūroje sudaryti prielaidas visiškam kvotų išnaudojimui, kadangi šiuo metu menkių kvotos yra išnaudojamos pilnai ir visiems laivams jų nepakanka, tuo tarpu tam tikrų rūšių pagavimai turėtų būti didinami. Pagrindinės priemonės, skatinant smulkių pelaginių kvotų išnaudojimą, bus susijusios su selektyvios žvejojimo įrangos diegimu bei perdirbimo grandies stiprinimu.

Kvotų trūkumo grėsmės, stichinės nelaimės ar pan. poveikį žvejams bus siekiama sumažinti išmokant paramą už priverstinį laikiną žvejojimo sustabdymą. Laivui visam laikui pasitraukus iš žvejojimo taip pat bus išmokamos kompensacijos žvejams bei numatoma sudaryti sąlygas persikvalifikavimui.

Žvejojimo vidaus vandenyse

Tikslas – konkurencingo žvejojimo verslo vidaus vandenyse sistemos sukūrimas, užtikrinant žuvų išteklių apsaugą ir sektoriaus plėtrą.

Viena iš pagrindinių įmonių, žvejojančių vidaus vandenyse, problemų – nepakankamas veiklos efektyvumas ir konkurencingumas. Šiuo metu šalyje faktiškai tėra du vandens telkiniai – Kuršių marios ir Kauno vandens talpykla, kuriuose gali būti perspektyvu vystyti žvejojimo verslą, tačiau kol kas vidaus vandenyse susiduriama su ta pačia perteklinių žvejojimo pajėgumų problema. Ši problema bus sprendžiama skatinant įmones pasitraukti iš verslinės žuvininkystės veiklos arba plėtoti rekreacinę žuvininkystę.

Didinant vidaus vandenų žvejojimo verslo konkurencingumą, taip pat bus investuojama į laivų modernizavimą, diegiant selektyvesnes žvejojimo priemones bei gerinant sanitarines sugautų žuvų laikymo sąlygas. Taip pat krante numatoma statyti žuvų iškrovimo, atšaldymo ir laikymo įrangą, įrengti pirminio žuvų pardavimo punktus vidaus vandenų žvejojimo koncentracijos vietose. Šios priemonės bus labai svarbios užtikrinant geresnį žuvų produktų patekimą į rinką.

Nacionaliniame strateginiame plane taip pat numatyta gamtinių išteklių apsauga vidaus vandenyse. Pagrindinės numatytos priemonės, susijusios su nuolatine žvejojimo stebėseną, žuvų išteklių atkūrimu bei įveisimu, sisteminiiais moksliniais tyrimais. Akcentuojamas glaudus bendradarbiavimas su Rusijos Federacija vykdant gamtinių išteklių apsaugos priemones Kuršių mariose ir Nemuno žemupyje, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad darant tokias ar panašias prielaidas, Nacionaliniame strateginiame plane turėtų būti įvertinta galima skirtingos gamtinių išteklių apsaugos politikos rizika ir pan., dėl ko iš esmės gali pasikeisti atskirų strateginių uždavinių įgyvendinimo sąlygos ir pasiekimų rodikliai. Todėl tikslinga apsvarstyti galimybę, įvertinti išteklių tyrimų, apsaugos ir atkūrimo alternatyvų variantą, jeigu numatytos priemonės negalėtų būti vykdomos abiejų šalių kartu.

Akvakultūra

Pagrindinis tikslas plėtojant akvakultūrą – akvakultūros ūkių konkurencingumo stiprinimas ir kokybiškos platesnio asortimento produkcijos gamyba. Siekiant šio tikslo numatyti uždaviniai

modernizuoti akvakultūros ūkius, siekti didesnio akvakultūros įmonių produktyvumo, skatinti ekologinę žuvininkystę, skatinti rinkoje paklausių žuvų auginimą ir pan.

Tikėtina, kad įgyvendinus numatytus uždavinius, akvakultūros ūkių konkurencingumas padidės. Tai bus pasiekta visų pirma modernizavus technologijas ir sumažinus produkcijos savikainą bei pagerinus kokybę. Nacionalinės paramos lėšomis skatinant ekologiškos produkcijos gamybą, EŽF lėšomis skatinant įvairesnių žuvų auginimą akvakultūros ūkiuose rinkai bus pateikta įvairesnė ir konkurencingesnė produkcija. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad remiant rinkoje paklausių ir vertingų žuvų auginimą, turėtų būti įvertintas dar vienas – auginamų ar planuojamų auginti žuvų perspektyvumo – faktorius, t.y. labai svarbu kiek tai įmanoma įvertinti tikėtiną tam tikros rūšies žuvų paklausą rinkoje ilgalaikėje perspektyvoje.

Žuvų perdirbimo pramonė ir rinkodara

Tikslas – žuvų perdirbimo pramonės konkurencingumo stiprinimas ir efektyvesnės rinkodaros skatinimas bei kokybiškos produkcijos tiekimas vartotojams.

Šiuo metu pagrindinė žuvų perdirbimo pramonės problema – nepakankamas konkurencingumas. Perdirbimo įmonės turi reikalingus leidimus produkcijos eksportui į kitas ES šalis, tačiau kol kas gaminama produkcija nėra pakankamai konkurencinga tiek nacionalinėje, tiek ES rinkose. Siekiant spręsti šią problemą, numatoma remti investicijas į naujas technologijas ir tokiu būdu gerinti produkcijos kokybę bei mažinti savikainą. Taip pat planuojamas pelaginių žuvų perdirbimo skatinimas, taip tuo pačiu prisidedant ir prie kvotų išnaudojimo subalansavimo Baltijos jūroje.

Kaip ir visose Lietuvos žuvininkystės sektoriaus grandyse, akvakultūroje pastebimas per mažas gamintojų tarpusavio bei gamintojų ir žvejybos įmonių bendradarbiavimas. Dėl šios priežasties problemos susijusios su žvejybos verslo sezoniškumu, nestabiliu tiekimu dar labiau paaštrėja. Be to, perdirbimo pramonė tik apie 20-25 proc. reikalingos žaliavos gauna iš Lietuvos žvejybos įmonių, o kitą dalį yra priverstos importuoti. Todėl vis labiau bus skatinamas skirtingų gamybos verslo grandžių jungimasis į asocijuotas struktūras.

Planuojama, kad, įgyvendinant Nacionalinio strateginio plano uždavinius, žuvų perdirbimo pramonė turėtų vystytis pakankamai sparčiai ir 2007-2013 m. laikotarpiu sukurs apie 300 naujų papildomų darbo vietų, kas yra pakankamai svarbu siekiant socialinės – ekonominės regionų plėtos.

Nacionaliniame strateginiame plane numatoma stiprinti žuvų perdirbimo įmonių taikomas rinkodaros veiklas. Iki šiol rinkodaros priemonėms tradiciškai buvo skiriama pakankamai mažai dėmesio ir finansinių išteklių. Tokia situacija iš dalies prisideda prie to, kad Lietuvoje vienas gyventojas suvartoja vidutiniškai dvigubai mažiau žuvų produktų lyginant su kitomis ES šalimis (Lietuvoje apie 12-14 kg per metus, kitose ES šalyse – apie 26 kg). Taikant efektyvias rinkodaros priemones ir, žinoma, naujų technologijų įvairiuose gamybos lygmenyse pagalba gerinant rinkai pateikiamos produkcijos kainos ir kokybės santykį, tikėtina, kad žuvų produktų suvartojimas palaipsniui ims augti, tuo pačiu skatinant visą žuvininkystės sektoriaus socialinę – ekonominę plėtrą.

Regionų plėtra

Siekiant Nacionaliniame strateginiame plane numatyto tikslo – žuvininkystės regionų tvari plėtra ir gyvenimo kokybės juose gerinimas vietos iniciatyvos ir partnerystės pagrindu, numatoma telkti žuvininkystės regiono gyventojus ir ugdyti jų gebėjimus veikti kartu;

įgyvendinant žuvininkystės veiklos grupių strategijas didinti ekonominę ir socialinę žuvininkystės regionų gerovę, didinti žuvininkystės ir akvakultūros produktų vertę, išlaikyti esamas ir sukurti naujas darbo vietas, remiant žuvininkystės regionų, kurie dėl pokyčių žuvininkystės sektoriuje patiria socialinių ir ekonominių sunkumų, ekonominę ir socialinę pertvarką, skatinti pakrančių bei gyvenviečių, kuriose vykdoma žuvininkystės veikla, aplinkos kokybės gerinimą, skatinti nacionalinį ir transnacionalinį žuvininkystės regionų bendradarbiavimą, organizuoti žuvininkystės sektoriaus darbuotojų mokymus, kvalifikacijos kėlimo bei, esant poreikiui, perkvalifikavimo priemones.

Nors šalies teritorijoje sudėtinga identifikuoti regionus, kurių socialinėje – ekonominėje plėtroje pakankamą reikšmę turėtų žuvininkystė, nes šio sektoriaus produkcija sudaro labai mažą Bendrojo vidaus produkto dalį, tačiau šiame sektoriuje dirbantys žmonės telkiasi tam tikruose šalies regionuose ir daro didelę įtaką jų vietinei ekonomikai. Didžiausia žuvininkystės įmonių ir žuvininkystės sektoriuje užimtų darbuotojų koncentracija yra Klaipėdos apskrityje. Čia išplėta žvejyba atviroje Baltijos jūroje ir jos priekrantėje, žuvų perdirbimas, žvejyba didžiausiame vidaus vandens telkinyje – Kuršių mariose. Labiausiai tikėtina, kad šiame regione susikurs stipriausios žuvininkystės veiklos grupės. Kita vertus, Nacionaliniame strateginiame plane neišskiriami tik atskiri žuvininkystės sektoriui itin svarbūs pajūrio regionai (tai daroma Veiksmų programos lygmenyje) ir taip pat numatoma vidaus vandens žuvininkystės bei akvakultūros ūkių plėtra. Be to, regionų augimas bus skatinamas ne tik remiant investicijas į infrastruktūros modernizavimą, bet ir verslinę žvejybą ežeruose bei upėse palaiapsniui perorientuojant į rekreacinę žuvininkystę ir tokiu būdu plėtojant alternatyvias veiklas kaimiškose vietovėse.

Nacionaliniame strateginiame plane naudojami techniniai ir ekonominiai rodikliai yra adekvatūs tikslams. Jų pagrindu matuojamos žvejybos pajėgumų produkcijai ir jos perdirbimo apimtys bei pokyčiai. Nuosekliai įgyvendinant žuvininkystės sektoriaus tvaraus vystymosi kiekybinių, kokybinių ir santykinų rodiklių sistemą taps įmanoma modeliuoti šakos ir jos sąveikos su gamtine bei socialine aplinka raidą ir jos pagrindu tikslinti prognostines bei planines rodiklių reikšmes.

Kadangi žuvininkystės sektorius sudaro nežymią dalį NP, jo reikšmingumas turės ženklesnį lokalinį pobūdį vietovėse, kur yra vandens telkiniai. Šventosios ir kitų Baltijos jūros pakrantės, o taip pat Kuršių marių ir Nemuno priekrantėse įrengti uostai kurs galimybes plėtoti juose rekreacinius verslus, susietus su laisvalaikio praleidimu tame skaičiuje ir žūklaujant. Strateginių prioritetų įgyvendinimas turės teigiamą poveikį užimtumui ir verslams kaimo vietovėse, plėtojant akvakultūrą, kaimo turizmą, vystant ekologinius ūkius ir kitas draugiškas aplinkai ir gamtai veiklas.

Nacionaliniame strateginiame plane numatyti tikslai ir uždaviniai didžiąją dalimi bus įgyvendinami EŽF ir nacionalinėmis lėšomis, kurių paskirstymas 2007-2013 m. laikotarpiu atspindi Veiksmų programoje.

2.3. Nacionalinio strateginio plano suderinamumas su kitais nacionaliniais ir Bendrijos strateginiais dokumentais, bendraja ES žuvininkystės politika

ES Darnios plėtros strategija¹² (Geteborgo strategija) ir **Bendrijos strateginės gairės 2007-2013 metams**¹³ (Lisabonos strategija) papildoma viena kita. ES Darnios plėtros strategija pirmiausiai kreipia dėmesį į gyvenimo kokybę, suderinamumą tarp įvairių kartų bei suderinamumą tarp visų ūkio šakų, įskaitant užsienio politiką, ir pripažįsta ekonomikos plėtrą kaip prielaidą pilietinei darnai pasiekti. Tuo tarpu Bendrijos strateginės gairės 2007-2013 metams pagrindinį dėmesį skiria bendram darnios plėtros tikslui pasiekti ir įvardija ekonominę konkurencingumą, ekonomikos augimą ir užimtumą kaip pagrindines priemones šiam tikslui pasiekti.

Pagrindinis atnaujintos ES Darnios plėtros strategijos tikslas yra identifikuoti ir numatyti priemones, padedančias Europos Sąjungai pagerinti gyvenimo kokybę šiai ir ateinančioms kartoms, o kaip priemonę šiam tikslui pasiekti, sukurti darnias visuomenes, sugebančias efektyviai naudoti išteklius ir perimti socialinės ekonominės plėtros inovacinį potencialą ir tuo būdu užtikrinti visuomenės gerovę, aplinkos apsaugą ir socialinę sanglaudą. Nacionaliniame strateginiame plane numatyti tikslai ir uždaviniai gamtos išsaugojimui ir gerinimui, žuvininkystės išteklių tausojimui ir atstatymui. Tokiu būdu Nacionalinio strateginio plano tikslų ir uždavinių įgyvendinimas prisidės prie gyvenimo kokybės gerinimo, efektyvaus išteklių naudojimo ir aplinkos išsaugojimo.

Nacionalinis strateginis planas atitinka Geteborge naujai pateiktos darnaus vystymosi strategijos nuostatas. Šio tikslo bus siekiama, derinant žvejojimo galimybes su žvejojimo pajėgumais (uždaviniai susiję su žvejojimo pajėgumų ir galimybių suderinimu tolimuosiuose rajonuose, atviroje Baltijos jūroje, Baltijos jūros priekrantėje ir vidaus vandenyse), diegiant selektyvesnes žvejojimo priemones ir tokiu būdu apsaugant ir plėtojant gyvuosius vandens išteklius, remiant investicijas į žuvų perdirbimo įmones, mažinant šalutinių perdirbimo produktų ir atliekų išmetimą į aplinką.

Siekiant tiesioginio teigiamo poveikio gamtinei aplinkai, išskeltas uždavinys „gausinti žuvų išteklius, sudarant palankias sąlygas natūraliai jų reprodukcijai, migracijai ir nerštui, taip pat dirbtinai jas įveisiant“. Taip pat numatoma skatinti ekologinę žuvininkystę akvakultūros ūkiuose.

Bendrijos strateginės gairės 2007-2013 metams kaip pagrindinį tikslą numato augimo potencialo ir produktyvumo didinimą bei socialinės sanglaudos skatinimą, pagrindinį dėmesį skiriant žinių, inovacijų ir žmogiškųjų išteklių stiprinimui. Šioje strategijoje pagrindinį tikslą numatoma pasiekti stiprinant sąveiką tarp aplinkosaugos ir ekonominio augimo, užtikrinant ilgalaikę ekonominio augimo darnią plėtrą, sumažinant išorinius aplinkosauginius kaštus ekonomikai bei skatinant užimtumą ir inovacijas. Lietuva yra nustačiusi tokius nacionalinius prioritetus, įgyvendinant Lisabonos Strategiją: makroekonomikos srityje – išlaikyti spartų ekonomikos augimą, makroekonominį stabilumą ir siekti visateisės narystės Ekonominėje ir pinigų sąjungoje; mikroekonomikos srityje – skatinti Lietuvos įmonių konkurencingumą; užimtumo srityje – skatinti užimtumą ir investicijas į žmogiškąjį kapitalą. Siekti Lisabonos tikslų padės Nacionaliniame strateginiame plane skiriamas dėmesys žinių ekonomikos siekiams įgyvendinti, skatinant sąveiką tarp aplinkosaugos ir ekonominio efektyvumo bei konkurencingumo didinimo. Tam, be abejo, pasitarnaus numatytas profesinių gebėjimų

¹² Priimta 2001 m. birželio 15-16 d. Geteborgo Europos Vadovų Tarybos

¹³ Komisijos komunikatas „Sanglaudos politika ekonomikos augimui ir darbo vietų kūrimui skatinti: Bendrijos strateginės gairės 2007-2013 m.“, KOM (2005) 299, 2005. 7.5

tobulinimas ir naujų mokymo metodų ir priemonių plėtojimas, žuvininkystės bendruomenių narių mokymas ir kvalifikacijos kėlimas. Parama mokslininkų ir žuvininkystės sektoriaus ūkio subjektų partnerystės skatinimui – ypač veiksmingos priemonės, kurios skatins darbuotojų žmogiškuosius gebėjimus, naujų žinių ir įgūdžių įgijimą, sudarys geresnes sąlygas darbo vietoms kurti, pajamoms iš alternatyvios žvejybai veiklos gauti, žuvininkystės sektoriaus konkurencingumui stiprinti. Vienas iš Nacionaliniame strateginiame plane keliamų uždavinių, pritraukti jaunos specialistus į žuvininkystės veiklą. Didelis dėmesys bus skiriamas darbo sąlygų gerinimui, žuvininkystės sektoriaus įmonių modernizavimui. Plėtojant infrastruktūrą ir diegiant kompiuterizuotas valdymo sistemas taip pat planuojama padidinti žuvininkystės sektoriaus įmonių konkurencingumą ir paskatinti naujų inovatyvių gamybos metodų diegimą.

Šeštoji Bendrijos aplinkosaugos veiksmų programa¹⁴ pagrindinį dėmesį skiria aplinkosauginių teisės aktų įgyvendinimui, aplinkosauginių temų integracijai į sektorines programas, sąveikai su verslo struktūromis ir pavieniais piliečiais apmokant juos „gero aplinkosauginio elgesio“ bei savalaikių sprendimų priėmimo žemės valdymo klausimais. Ši programa išskiria 4 pagrindinius tikslus: (1) stabilizuoti atmosferos taršos koncentraciją, kad ji nekeltų grėsmės tolimesnei klimato kaitai, (2) saugoti ir atstatyti natūralių sistemų funkcionavimą, (3) užtikrinti aplinkos kokybę, kad ji nekeltų grėsmės žmonių sveikatai ir (4) užtikrinti, kad atsinaujinančių ir neatsinaujinančių energijos išteklių panaudojimas netaptų per didelė našta aplinkai. Nacionalinis strateginis planas atitinka du šios programos tikslus, būtent, saugoti ir atstatyti natūralių sistemų funkcionavimą ir racionaliai naudoti gamtinius išteklius.

Nacionalinis strateginis planas vertinimo požiūriu artimiausias yra Geteborgo strategijai, kuri kaip vieną iš strateginių tikslų įvardija efektyvų natūralių gamtos išteklių valdymą ir konservavimą, tiksliau pasakius, pripažįsta ypatingą ekosistemų svarbą ir siekia pagerinti valdymą tam, kad būtų išvengta natūralių gamtos išteklių pereikvojimo. Šioje strategijoje suformuluotas vienas iš konkrečių tikslų numato pagerinti valdymą žuvininkystės, biologinės įvairovės, vandens, oro, dirvožemio ir atmosferos srityse, atstatyti suardytas jūrines ekosistemas iki 2015 m., tuo pačiu pasiekiant maksimalų našumą žuvininkystės sektoriuje. Nacionalinis strateginis planas yra tiesiogiai susijęs su Geteborgo strategija ir prisideda prie jos tikslų įgyvendinimo žuvininkystės valdymo, biologinės įvairovės išsaugojimo, jūrinių ekosistemų išsaugojimo ir atstatymo bei našumo didinimo žuvininkystės srityje.

Europos Tarybos reglamentu (EEB) Nr. 3760/92¹⁵ buvo sukurta Bendrijos žuvininkystės ir akvakultūros sistema. Bendrosios žuvininkystės politikos taikymo sritis aprėpia gyvųjų vandens išteklių ir akvakultūros apsaugą, valdymą ir naudojimą, taip pat žuvininkystės ir akvakultūros produktų perdirbimą ir prekybą, kai ši veikla vykdoma valstybių narių teritorijoje arba Bendrijos vandenyse, arba kai ją vykdo Bendrijos žvejybos laivai arba valstybių narių piliečiai, atsižvelgiant į Jungtinių Tautų konvencijos dėl Jūrų įstatymo 117 straipsnio nuostatas ir nepanaikinant vėliavos valstybės tiesioginės atsakomybės.

Pagrindinis **ES Bendrosios žuvininkystės politikos** tikslas yra garantuoti, kad gyvieji vandens ištekliai būtų naudojami, užtikrinant tausojančias ekonomines, aplinkos ir socialines sąlygas. Politiką sudaro keturios pagrindinės dalys: žuvų išteklių valdymo, struktūrinė, rinkos, kainų ir socialinė politika. Siekiant pagrindinio tikslo, Bendrija turi imtis apsaugos principų, skirtų saugoti ir apsaugoti gyvuosius vandens išteklius, numatyti tausojančių jų naudojimą ir sumažinti žvejybos poveikį jūros ekosistemoms. Ji turi siekti progresyviai įgyvendinti

¹⁴ 2002 m. liepos 22 d., Europos Parlamento ir Tarybos sprendimas Nr. 1600/2002/EB

¹⁵ 1992 m. gruodžio 20 d. Tarybos reglamentas, nustatantis žvejybos ir akvakultūros sistemą Bendrijoje Nr. 3760/92/EEC

ekosistemos stabilumu paremtą žvejybos valdymo būdą, stengtis skatinti efektyvią žvejybą ekonomiškai gyvybingoje ir konkurencingoje žuvininkystės bei akvakultūros pramonėje, suteikiant tinkamą pragyvenimo lygį asmenims, priklausantiems nuo žvejybos verslo, ir atsižvelgiant į vartotojų interesus. Taip pat Bendroji žuvininkystės politika numato aiškias priemones, susijusias su (a) gyvųjų vandens išteklių apsauga, valdymu ir naudojimu; (b) žvejybos poveikio aplinkai apribojimu; (c) galimybėmis naudotis vandenimis ir ištekliais sąlygomis; (d) struktūriniu politika ir laivyno pajėgumo valdymu; (e) kontrole ir jos vykdymo užtikrinimu; (f) akvakultūra; (g) bendruoju rinkos organizavimu ir (h) tarptautiniais santykiais.

Europos Sąjungos rėmuose numatomas vis platesnis dėmesys tam tikrų žuvų rūšių išteklių apsaugai ir valdymui. Pavyzdžiui, šiuo metu ruošiamas ilgalaikis menkių išteklių atstatymo planas, ungiurių atstatymo planas. Abi šios priemonės gali smarkiai paveikti kaip Baltijos jūros žvejus, taip ir vidaus vandenų žvejus, kurie žvejoja atitinkamai menkes bei ungiurus. Numatant šių planų poveikį Lietuvai žuvininkystei Nacionaliniame strateginiame plane numatoma mažinti žvejybos laivyno pajėgumus, modernizuojant žvejybos laivus pakeisti žvejybos įrankius bei skatinti kitų žuvų rūšių žvejybą, mokėti kompensacijas žvejams laikino žvejybos sustabdymo atvejais bei įveikti vertingas žuvis į vidaus vandens telkinius.

ES bendrosios žuvininkystės politikos ir Nacionalinio strateginio plano principų suderinamumas užtikrintas siekiant visų pirma užtikrinti stabilią ir ilgalaikę žvejybos pajėgumų ir žvejybos galimybių pusiausvyrą ir atitinka pagrindinius ES bendrosios žuvininkystės politikos tikslus bei prisideda prie jų įgyvendinimo.

Lietuvos Nacionalinė darnaus vystymosi strategija¹⁶, patvirtinta 2003 m. rugsėjo 11 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1160, numato bendrąjį darnaus vystymosi strateginį tikslą – suderinti aplinkosaugos, ekonominio ir socialinio vystymosi interesus, užtikrinti švarią ir sveiką aplinką, efektyvų gamtos išteklių naudojimą, visuotinę ekonominę visuomenės gerovę, stiprias socialines garantijas ir per Strategijos įgyvendinimo laikotarpį (iki 2020 metų) pagal ekonominius, socialinius ir gamtos išteklių naudojimo efektyvumo rodiklius pasiekti esamą ES valstybių vidurkį, o pagal aplinkos taršos rodiklius neviršyti ES leistinių normatyvų, įgyvendinti tarptautinių konvencijų, ribojančių aplinkos taršą ir poveikį pasaulio klimatui, reikalavimus.

Strategija nustato 11 darnaus vystymosi prioritetų: (1) nuosaikus ir darnus ūkio šakų ir regionų ekonomikos vystymasis; (2) socialinių ir ekonominių skirtumų tarp regionų ir regionų viduje mažinimas išsaugant jų savitumą; (3) pagrindinių ūkio šakų (transporto, pramonės, energetikos, žemės ūkio, būsto, turizmo) poveikio aplinkai mažinimas; (4) efektyvesnis gamtos išteklių naudojimas ir atliekų tvarkymas; (5) pavojaus žmonių sveikatai mažinimas; (6) pasaulio klimato kaitos ir jos padarinių švelninimas; (7) geresnė biologinės įvairovės apsauga; (8) geresnė kraštovaizdžio apsauga ir racionalus tvarkymas; (9) užimtumo didinimas, nedarbo, skurdo ir socialinės atskirties mažinimas; (10) švietimo ir mokslo vaidmens didinimas; (11) Lietuvos kultūrinio savitumo išsaugojimas.

2007 – 2013 m. Nacionaliniame strateginiame plane numatyti uždaviniai ir priemonės nuosekliai papildo šios strategijos prioritetus bei juos sukonkretina žuvininkystės sektoriui: bus skatinama žuvininkystės regionų plėtra, visi modernizavimo bei ūkio plėtros darbai bus vykdomi siekiant sumažinti neigiamą poveikį aplinkai, didinti ekonominę efektyvumą ir mažinti energetinių išteklių naudojimą, bus siekiama suderinti žvejybos laivyno pajėgumus su žuvų ištekliais, sudaromos galimybės pakeisti žvejybos priemones į labiau išteklius tausojančias priemones, tokiu būdu gamtos ištekliams bus naudojami efektyviau, mažės smulkių, ne verslinio

¹⁶ 2003 m. rugsėjo 11 d. LR Vyriausybės nutarimas dėl „Lietuvos nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo“ Nr. 1160

dydžio, žuvų priegauda. Nacionaliniame strateginiame plane numatyta taikyti pagrindinę biologinės įvairovės apsaugos priemonę - žuvų įveisimą vidaus vandens telkiniuose. Šią priemonę numatoma ir toliau įgyvendinti iš nacionalinio biudžeto lėšų.

Vandens srityje vienas iš ilgalaikių tikslų numato sukurti šiuolaikišką, upių baseinų principu pagrįstą decentralizuotą vandens išteklių valdymo sistemą, leidžiančią visiems šalies gyventojams tiekti sveiką, atitinkantį ES reikalavimus geriamąjį vandenį, užtikrinančią patikimą atvirų vandens telkinių ir vandens ekosistemų apsaugą, racionalų vandens išteklių naudojimą, didelį rekreacijos potencialą, vandens ekosistemų įvairovę ir biologinį produktyvumą. Pagrindiniai ilgalaikiai uždaviniai yra gerinti vertingų gėlavandenių žuvų neršto sąlygas ir skatinti lašišinių vandens telkinių atkūrimą ir apsaugą, sudaryti tinkamas žuvų praeivių migracijos sąlygas, įrengti užtvankose žuvų perėjimo takus, gilinti Nemuno atšakas.

Valstybės ilgalaikės plėtros strategija¹⁷, kurią LR Seimas priėmė siekiant Lisabonos strategijos tikslų, kaip pagrindinį tikslą numato sukurti aplinką plėtoti šalies materialinei ir dvasinei gerovei, kurią apibendrintai nusako žinių visuomenė, saugi visuomenė ir konkurencinga ekonomika. Strategijoje numatoma, kad aplinkos apsaugos veiksniai užtikrins harmoningą, darnią Lietuvos raidą, suderintą su programiniais oro, vandens, biologinės įvairovės, Baltijos jūros bei Kuršių marių apsaugos ir atliekų tvarkymo tikslais. Aplinkosaugos srityje bus siekiama, kad visų ūkio šakų plėtra būtų suderinta su švarios ir sveikos aplinkos išsaugojimu. Strategijoje numatoma, kad žvejojimas, žuvų perdirbamoji pramonė ir prekyba, žuvivaisa ir žuvų auginimas bus modernus ekonomikos sektorius, integruotas į šalies ūkį, tausojantis aplinką, turintis išplėtotą infrastruktūrą ir našių technologijų, kvalifikuotų darbuotojų bei jų rengimo sistemą, gebantis pateikti geros kokybės, konkurencingus maisto produktus. Be to, strategijoje teigiama, kad valstybė įgyvendins ES bendrosios žuvininkystės politiką. Valstybės misija – palankios teisinės, ekonominės bei institucinės aplinkos sukūrimas šiai politikai įgyvendinti.

Aplinkos apsaugos ilgalaikės plėtros kryptys yra šios: sudaryti prielaidas racionaliam gamtos išteklių naudojimui, apsaugai ir atkūrimui ir gerinti vandens ekologijos sistemų būklę; racionaliai naudoti vandens energetinius išteklius; mažinti jūros taršą. Tuo tarpu kaimo plėtros srityje numatoma intensyvuoti tvenkinių žuvininkystę, teikti investicinę paramą smulkioms ir vidutinėms įmonėms, skatinti steigti nedideles pramonės įmones ar didesnių įmonių padalinius kaimo vietovėse, skatinti užimtumo vietinę iniciatyvą.

Nacionalinis strateginis planas yra nuosekliai suderintas su minėtu strateginiu dokumentu, jo tikslais ir prioritetais:

1. *žinių visuomenės srityje* (apima mokslo ir švietimo, gyventojų kompetencijos, valstybės valdymo ir savivaldos bei kultūros kryptis) bus skatinamas mokslo ir verslo bendradarbiavimas, naujų technologijų kūrimas ir diegimas, kvalifikacijos kėlimas, paveldo išsaugojimas, savivaldos institucijų ir vietinių bendruomenių įsitraukimas;
2. *ekonomikos konkurencingumo srityje* (apima pramonės ir verslo, energetikos, transporto ir tranzito, žinių ekonomikos ir elektroninio verslo, kaimo ir žemės ūkio plėtros, finansų politikos, regionų plėtros ir turizmo kryptis) numatyta pertvarkyti žvejojimą vidaus vandenyse ir jūroje, skatinti perdirbimo ir akvakultūros įmonių plėtrą, ypač didinant produkcijos įvairovę ir kokybę;
3. *visuomenės saugumo srityje* (apima aplinkos apsaugos, krašto apsaugos, viešojo saugumo, socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos, užsienio politikos ir teisėkūros kryptis) numatoma kompensuoti socialines ir ekonomines žuvininkystės sektoriaus pertvarkymo sąnaudas (mokant kompensacijas ir perkvalifikuojant pasitraukiančius iš

¹⁷ 2002 m. lapkričio 12 d. LR Seimo nutarimas „Dėl Valstybės ilgalaikės plėtros strategijos“ Nr. IX-1187

verslinės žvejybos žvejus ir pan.), o taip pat skatinti žuvininkystės sektoriaus plėtrą, siekiant apsaugoti aplinką bei pagerinti aplinkos kokybę (skatinant racionalų išteklių naudojimą, jų atkūrimą, modernizuoti žuvų perdirbimą, mažinant susidarančių atliekų kiekį, ir pan.).

Ūkio plėtros ilgalaikė strategija¹⁸, kurią 2002 metais parengė LR Ūkio ministerija ir Mokslų akademija numato (1) modernizuoti žuvivaisos įmones, didinti vertingų paklausių vidaus ir užsienio rinkose žuvų ir vėžių veisimo apimtis, plėsti lašišų veisimo valstybinę įmonę, gilinti Nemuno deltos atšakas ir įgyvendinti kitas vertingų žuvų išteklių atkūrimo priemones bei didinti žvejojančių įmonių atsakomybę už polderių priežiūrą; (2) teisinėmis ir ekonominėmis priemonėmis reguliuoti žvejybos apimtis atsižvelgiant į žuvų išteklius, stiprinti žvejybos kontrolę ir apskaitą, o taip pat (3) sukurti bendrą žuvininkystės informacinę sistemą, atitinkančią ES reikalavimus, kuri bus sudėtinė Integruotos apskaitos ir kontrolės sistemos (IAKS) dalis.

Nacionalinis strateginis planas yra tiesiogiai susijęs su minėta ekonominės raidos strategija iki 2015 metų ir numato įgyvendinti dalį joje numatytų priemonių. Bus įgyvendinamos gyvųjų vandens išteklių apsaugos ir plėtros priemonės, bus tobulinamos ir stiprinamos valdymo bei kontrolės sritys, kurioms nacionaliniame strateginiame plane suteikiamas ypatingas dėmesys bei pabrėžiama jų svarba.

Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007–2013 m. Veiksmų programa iš esmės praskirta įgyvendinti nacionaliniame strateginiame plane numatytus tikslus ir uždavinius. Finansavimo šaltiniai Veiksmų programoje ir Nacionaliniame strateginiame plane planuojami pagal atskirus prioritetus ir bendrai atitinka tarpusavyje. Dalis uždavinių, numatytų Nacionaliniame strateginiame plane, kuriems negali būti numatytas finansavimas pagal Veiksmų programą, bus įgyvendinama ir nacionalinėmis priemonėmis, kurių įgyvendinimą nusakys/nusako kitos šiuo metu galiojančios ir ateityje galiosiančios programos.

Galima teigti, kad nacionalinis strateginis planas yra pilnai suderintas tiek su Europos Sąjungos, tiek ir su Lietuvos nacionaliniais strateginiais dokumentais, prisideda prie juose numatytų tikslų įgyvendinimo, atitinka juose numatytus prioritetus ir įvardija priemones, kurios įvertinamos kaip efektyvios, pasirinktos teisingai ir leidžia pasiekti Strateginiame plane numatytus tikslus.

2.4. Horizontaliųjų principų (darnaus vystymosi, lygių galimybių, regionų plėtros, žinių visuomenės) įtvirtinimo Nacionaliniame strateginiame plane įvertinimas

Kaip numatyta Reglamente Nr. 1198/2006, nacionaliniame strateginiame plane turi būti atspindėti tvaraus vystymosi prioritetai. Reglamentas Nr. 1198/2006 įvardija pagrindinius aspektus, susijusius su ekonominės veiklos, darbo vietų ir žmogiškųjų išteklių darnaus, subalansuoto ir tvaraus vystymosi skatinimu bei aplinkos saugojimu ir gerinimu. Be to, reglamentas pabrėžia didelę pridėtinę vertę turinčių veiksmų skatinimo, inovatyvių gebėjimų skatinimo ir aplinkai nekenkiančių gamybos metodų skaidrumo svarbą. Be to, ypatingą svarbą įgyja ir lyčių pusiausvyros žuvininkystės sektoriuje įvairiais nacionalinio Strateginio plano įgyvendinimo etapais, vykdant veiksmus, kuriais visų pirma siekiama sumažinti lyčių atskyrimą darbo rinkoje, skatinimas, o taip pat integruoto tvaraus žuvininkystės regionų vystymosi skatinimas remiant esamus pajėgumus ir gerinant gyvenimo kokybę.

Šioje vertinimo ataskaitos dalyje analizuojama, kaip Nacionalinis strateginis planas netiesiogiai prisidės prie ES horizontaliųjų strateginių tikslų įgyvendinimo, būtent pilietinės

¹⁸ 2002 m., LR ūkio ministerija

visuomenės, partnerystės ir socialinės sanglaudos skatinimo, visuomenės sveikatos ir gamtos gerinimo, žmogiškųjų išteklių stiprinimo bei lyčių lygybės ir teisingumo įtvirtinimo, regionų plėtros.

ES Darnios plėtros strategija susieja horizontaliųjų principų įgyvendinimą su demokratijos skatinimu, socialine sanglauda, santarve, sveikata, saugumu ir teisinga visuomene, kuri pripažįsta pagrindines žmogaus teises ir kultūrinę įvairovę bei sudaro vienodas galimybes bei kovoja su bet kokia diskriminacija. Bendrųjų ES horizontaliųjų principų dėka žmogus tampa ES politikos ašimi, piliečiams užtikrinama teisė į informaciją bei teisingumą, o taip pat piliečių dalyvavimas valdyme ir darnioje plėtroje, skatinama piliečių informuotumas apie darnią plėtrą, sprendimų pasirinkimo poveikį aplinkai bei darnesnių sprendimų pasirinkimo galimybes.

Mokymas ir informuotumas yra dalyvavimo darnioje plėtroje prielaida. Mokymas padeda pagerinti socialinę sanglaudą bei socialinę aplinką investuojant į socialinį kapitalą, užtikrinant lygias galimybes, didina įsidarbinimo galimybes bei bendrą konkurencingumą. Remiantis „2000 komunikatu Europos Informacinės visuomenės augimui ir užimtumui skatinti“ Europos Sąjungos šalys narės turi skirti pagrindinį dėmesį lygioms galybėms, informatikai ir kompiuteriniams raštingumui bei regionų skirtingumui. Jos turi skatinti tarpdisciplininį mokymą, įskaitant socialinius mokslus ir aplinkosaugą ir tuo būdu sumažinti atotrūkį tarp mokslo, valstybės valdymo ir politikos įgyvendinimo.

Vienas iš Nacionalinio strateginio plano tikslų – žuvininkystės sektoriaus darbuotojų gebėjimų didinimas ir efektyvesnis mokslo panaudojimas žuvininkystės tikslais. Šio tikslo bus siekiama kuriant tęstinio mokymosi sistemą, keliant žuvininkystės sektoriaus darbuotojų kvalifikaciją. Taip pat, mažinant galimas neigiamas socialines – ekonomines žvejybos nutraukimo visam laikui pasekmes, numatytas žvejų pasitraukiančių iš verslinės perkvalifikavimas. Nacionalinis strateginis planas numato 2007-2013 m. laikotarpiu stiprinti informacinių technologijų naudojimą ir jų reikšmę, plėtojant žuvininkystės informacinę sistemą ir sudarant palankias sąlygas aktualios informacijos sklaidai tarp įvairių žuvininkystės sektoriaus grandžių.

Nacionaliniame strateginiame plane pakankamai daug dėmesio skiriama **aplinkos kokybės išsaugojimui ir gerinimui** bei žuvininkystės išteklių tausojimui ir atstatymui. Numatoma investuoti į infrastruktūrą, taikant naujus metodus akvakultūros tvenkiniuose ir tuo būdu užtikrinant auginamų žuvų sveikatingumą ir kokybę, mažinant žuvilesių paukščių daromą žalą. Šios priemonės padės pagerinti darbo ir higienos sąlygas, žmonių ir gyvūnų sveikatos būklę, produktų kokybę ir aplinkos kokybę. Be to, bus mažinama šalutinių produktų ir atliekų naudojimas, saugojami žuvų ištekliai. Planuojama sudaryti galimybes pašalinti pamestus žvejybos įrankius bei taip išvalyti jūros dugną bei apsaugoti žuvų išteklius nuo nepageidaujamų spąstų bei grėsmės.

Svarbūs uždaviniai, siekiant išsaugoti ir gerinti aplinkos kokybę, numatyti stiprinant žvejybos kontrolę. Pagrindinės numatytos priemonės bus susijusios su racionalių išteklių naudojimu ir jo kontrole žvejybos, iškrovimo ir pirminio pardavimo vietose. Taip pat numatoma plėtoti žuvininkystės duomenų rinkimo sistemą, užtikrinant nuolatinę išteklių stebėseną.

Nacionaliniame strateginiame plane **lyčių lygybei** užtikrinti numatyti tam tikri uždaviniai atskirose srityse, kaip, pavyzdžiui, skatinant lanksčias darbo formas ar moterų verslumą. Kita vertus, užtikrinti moterų ir vyrų lygybę žuvininkystės sektoriuje gali būti pakankamai sudėtinga, kadangi žvejyba yra specifinė veikla, kurią dažniau praktikuoja vyrai nei moterys, tuo tarpu žuvies perdirbamojoje pramonėje labiau dominuoja moterys. Nacionaliniame strateginiame plane

numatyta įtraukti kuo daugiau moterų į žuvininkystės sektorių tiek sprendimų priėmimo, tiek ir gamybos lygmenyse.

Svarbiausia moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimo Nacionaliniame strateginiame plane aspektu yra pažymėti, jog plane numatomos įsidarbinimo ar paramos galimybės atitinka bendrą rinkos padėtį ir užimtumą sektoriuje, o plane numatytos sektoriaus plėtros kryptys sudaro visiems vienodas sąlygas vystyti veiklą.

Nacionaliniame strateginiame plane numatytos **partnerystės skatinimo priemonės**, prisidės prie pilietinės visuomenės ugdymo bei socialinės atskirties ir socialinės santarvės skatinimo. Vienas iš svarbiausių Nacionaliniame strateginiame plane iškeltų tikslų – žuvininkystės regionų tvari plėtra ir gyvenimo kokybės juose gerinimas vietos iniciatyvos ir partnerystės pagrindu. Numatoma 2007-2013 m. laikotarpiu ypač skatinti žuvininkystės regionų ir juose kuriamų žuvininkystės veiklos grupių kūrimąsi ir plėtrą, pirmiausiai remiant atskirų regionų žuvininkystės bendruomenių iniciatyvą ir bendrų strategijų įgyvendinimą, taip pat tokių grupių tarpregioninio ir tarpvalstybinio bendradarbiavimą. Įkurtoms žuvininkystės veiklos grupėms numatyta suteikti sprendimo teisę, nustatant regiono žuvininkystės sektoriaus subjektų projektų atitikimą regiono poreikiams identifikuotiems strategijoje ir tinkamumą gauti finansinę paramą, kas leis pakankamai žymiai sustiprinti atskirų regionų žuvininkystės bendruomenės tarpusavio bendradarbiavimą ir partnerystę. Įgyvendinant žuvininkystės veiklos grupių strategijas, bus atsižvelgta į jau esamas strategijas, o naujai kuriamos turės papildyti galiojančius strateginius dokumentus, ir tuo būdu bus įgyvendintas papildomumo principas.

Nacionaliniame strateginiame plane taip pat numatyta skatinti mokslinių taikomųjų tyrimų plėtrą ir jų tiesioginį pritaikomumą, tokiu būdu sujungiant mokslo ir verslo pajėgas.

Nacionalinis strateginis planas prisidės prie atskirų Lietuvos **regionų plėtros**. Regionų plėtra bus skatinama pirmiausiai remiant investicijas į infrastruktūros modernizavimą ir tokiu būdu didinant žuvininkystės ir akvakultūros produktų vertę. Svarbu tai, kad Nacionaliniame strateginiame plane nepaisant to, kad bus remiamas žvejybos veiklos nutraukimas visam laikui, planuojamas žuvininkystės regionų išsaugojimas ir naujų darbo vietų kūrimas. Socialinių ir ekonominių sunkumų patiriančiuose regionuose tai planuojama daryti skatinant diversifikaciją arba socialinę - ekonominę pertvarką verslinę žvejybą ežeruose bei upėse palaipsniui perorientuojant į rekreacinę žuvininkystę ir tokiu būdu plėtojant alternatyvias veiklas kaimiškose vietovėse. Lietuvos žuvininkystės sektoriaus augimas taip pat prisidės prie regionų bendruomenių stiprinimo.

Nacionaliniame strateginiame plane vyrauja orientacija į smulkaus ir vidutinio verslo plėtojimą, kas yra labai svarbu, siekiant spręsti daugelį aktualių Lietuvos socialinių problemų, susietų su kaimo vietovių vystymu, verslumo plėtojimu, migracijos procesų harmonizavimu.

Nacionaliniame strateginiame plane numatyti uždaviniai, kurių įgyvendinimas prisidės prie žuvininkystės ir akvakultūros produkcijos **geresnio tiekimo į Bendrijos rinką ir tvaraus jos vystymosi**, nes bus tobulinamos rinkodaros priemonės, gaminama paklausi rinkose žuvų produkcija akvakultūros įmonėse, modernizuojami žvejybos laivai, tobulinama žvejybos laivų aptarnavimo infrastruktūra ir įrengiamos iškrovimo vietos, kurios užtikrins produkcijos kokybės išsaugojimą tiekiant ją į rinką. Plečiant regionus, planuojama didinti žuvininkystės ir akvakultūros produktų **pridėtinę vertę**, investuojant į pirminį perdirbimą ir paskesnį perdirbimą, didinant galutinio produkto vertę. Tiesioginis eksporto rėmimas nėra galimas, todėl numatyta galimybė kurti infrastruktūrą bei naujus paklausius kokybiškus produktus, kurie galėtų būti tiekiami į Bendrijos rinką. Skatinant geresnį tiekimą ir didesnę žuvų ir jų produktų suvartojimą,

bus remiamos rinkodaros priemonės, taip pat galėtų būti apsvarstyta galimybė įtraukti regionines ar nacionalines reklamos kampanijas populiarinant žuvininkystės sektorių ir jo sukuriama produkcija (pagal Reglamento Nr. 1198/2006 40 str.). Taip pat galėtų būti paremti veiksmai susiję su produktų kokybės sertifikavimu, įskaitant produktų, sugautų, arba išaugintų naudojant aplinkai palankius gamybos metodus, ženklimą ir sertifikavimą (pagal Reglamento Nr. 1198/2006 40 str. 3 punkto f papunktis). Taip būtų padedama įmonėms siekti kokybės gamyboje, o rinkai tiekiamos produkcijos kokybę pagerėtų.

Nacionaliniame strateginiame plane įtvirtinti horizontalieji principai padės geriau valdyti darnaus vystymosi procesą pagal papildomumo principą, užtikrinant ekonominės veiklos, darbo vietų ir žmogiškųjų išteklių darnaus vystymo skatinimą bei aplinkos saugojimą ir gerinimą. Regionų vystymosi srityje numatytos priemonės, skatinančios decentralizuoti sprendimų priėmimą, daugiau teisių suteikiant regionams. Žuvininkystės ir kitų sektorių atstovų partnerystės rėmimas prisidės prie pilietinės visuomenės plėtros. Aplinkosauginiai aspektai užtikrinami numatant priemones, tiesiogiai ar netiesiogiai prisidedančias prie žalos aplinkai mažinimo ir padedančias atkurti bei tausoti gyvuosius išteklius. Veiksmų programoje, laikantis lygių galimybių principo, taip pat skiriamas dėmesys švietimo, socialinės apsaugos ir užimtumo priemonių įgyvendinimui, o tai prisidės prie informacinės visuomenės, geresnės gyvenimo ir aplinkos kokybės bei visuomenės sveikatos pagerėjimo.

2.5. Pasiūlytų įgyvendinimo bei stebėsenos procedūrų ir partnerystės principų įvertinimas

Ekspertų nuomone nacionalinio strateginio plano rengimo ir derinimo su instituciniais partneriais tvarka, ekspertų dalyvavimas bei bendradarbiavimas su socialiniais partneriais ir kitomis suinteresuotomis šalimis rengiant nacionalinį strateginį planą praktika yra gera.

Rengiant nacionalinį strateginį planą, nuolat konsultuojamasi su socialiniais partneriais. Surengta po kelis dvišalius susitikimus su kiekvienos žuvininkystės sektoriaus srities atstovais – žvejybos Atlanto vandenyne, žvejybos Baltijos jūros priekrantėje ir atviroje Baltijos jūroje (dėl EŽF pirmos, trečios ir ketvirtos prioritетinių krypčių priemonių), vidaus vandenu žvejybos, akvakultūros, žuvų perdirbimo ir rinkodaros (dėl antros, trečios ir ketvirtos prioritетinių krypčių priemonių). Susitikimų metu socialiniams partneriams buvo pristatytos ES paramos galimybės, numatytos Tarybos reglamente (EB) Nr. 1198/2006 dėl EŽF, ir aktualios Nacionalinio strateginio plano ir Veiksmų programos dalys.

Socialiniams partneriams aktuali informacija buvo pateikiama Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos interneto svetainėje, taip pat buvo išsiunčiama elektroniniu paštu arba raštu. Susitikimų metu ir elektroniniu paštu bei raštu socialiniai partneriai pateikė pastabas. Į jas pagal galimybes buvo atsižvelgta. Siekiant palengvinti apsikeitimo informacija procesą, kiekvienai žuvininkystės sektoriaus sričiai buvo parengti ir išplatinti klausimynai.

Siekiant labiau įtraukti socialinius ir institucinius partnerius į nacionalinio strateginio plano rengimo procesą, buvo sudarytos koordinacinė ir specialistų darbo grupės iš valstybės ir savivaldos institucijų, mokslo ir žuvininkystės sektoriaus atstovų¹⁹. Koordinacinė darbo grupė sprendė esmines problemas, kilusias, rengiant nacionalinį strateginį planą, o specialistų darbo grupė nagrinėjo techninius klausimus. Abiejose darbo grupėse dalyvavo visų žuvininkystės sektoriaus sričių atstovai, įskaitant žuvininkystės sektoriaus įmonių asociacijų vadovus.

¹⁹ Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro 2005 m. gruodžio 5 d. įsakymai Nr. 3D-561 „Dėl koordinacinės darbo grupės sudarymo“ ir Nr. 3D-562 „Dėl specialistų darbo grupės sudarymo“.

Dauguma Nacionalinio strateginio plano tikslų ir uždavinių bus įgyvendinti per Veiksmų programą.

Veiksmų programos įgyvendinimui užtikrinti numatyta Vadovaujančiosios (Žemės ūkio ministerija), dviejų Tarpinių (Žuvininkystės departamentas prie Žemės ūkio ministerijos, Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos), Tvirtinančios (Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos) ir Audito (Žemės ūkio ministerijos Vidaus audito departamentas) institucijų funkcijos susietos tarpusavyje taip, kad sudaro trijų cikliškai veikiančių *administracinio, finansinio ir priežiūros* mechanizmų visumą, leidžiančią užtikrinti darnų programos įgyvendinimo procesą.

Sudaryta Veiksmų programos administravimo sistema leidžia užtikrinti sklandų ir efektyvų programos įgyvendinimą tuo laipsniu, kuo pilniau kiekvieną savivaldos ciklo funkciją atlieka kompetentinga ir nepriklausoma nuo kitų ciklo dalių vykdytojų institucija. O numatytos kiekvienai iš jų funkcijos sudaro darnų programavimo ir įgyvendinimo veiksmų ratą.

Finansinių srautų mobilizavimo ir judėjimo procedūrų apibrėžtumui užtikrinti sudaromas Veiksmų programos įgyvendinimo *finansinis mechanizmas*. Veiksmų programos finansinio mechanizmo programų rengimo funkciją vykdo Nacionalinė mokėjimų agentūra, kuri rengia EK teikiamas išlaidų deklaracijas ir mokėjimo paraiškas. Sprendimų priėmimo funkciją vykdo EK, kuri tvirtina (sertifikuoja) išlaidų tinkamumą. Įgyvendinimo funkciją atlieka Nacionalinė mokėjimų agentūra, kuri tvarko EK deklaruotų išlaidų apskaitą, o taip pat gražintinų ir gražintų EŽF lėšų apskaitą. Šio mechanizmo kontrolės funkciją vykdo Stebėsenos komitetas bei audito institucija.

Administracinio ir finansinio mechanizmų darnai užtikrinti numatytas *priežiūros mechanizmas*, kurio sprendimų rengimo institucija Audito institucija užtikrina Veiksmų programos valdymo ir kontrolės sistemos audito bei Veiksmų programos išlaidų atrankinių patikrinimų atlikimą; rengia ir EK teikia metines kontrolės ataskaitas, nuomonę dėl Veiksmų programos valdymo ir kontrolės sistemos funkcionavimo, baigiamąją audito deklaraciją. Stebėsenos komitetas atlieka Veiksmų programos priežiūrą, nustato projektų atrankos kriterijus, svarsto ir tvirtina metines Veiksmų programos įgyvendinimo ataskaitas bei pasiūlymus keisti Veiksmų programą. Stebėsenos komiteto sprendimų vykdymas perduodamas administravimo mechanizmui.

Veiksmų programos įgyvendinimo administracinio, finansinio ir priežiūros mechanizmų ir jų sąveikos analizė leidžia daryti prielaidą, kad sukurta Veiksmų programos įgyvendinimo sistema yra pakankama tam, kad užtikrinti efektyvų ir skaidrų Veiksmų programos įgyvendinimą bei lėšų įsisavinimą.

3. PASTABOS IR SIŪLYMAI

Eil. Nr.	Objektas ir siūloma koreguoti vieta nacionaliniame strateginiame plane	Siūlymai
1.	Lietuvos žuvininkystės sektoriaus bendra apžvalga, jūrų žuvininkystė (1.2 skyrius)	Vertinant padėtį Atlanto vandenyno žuvininkystėje daugiau dėmesio reikėtų skirti atskirų žuvų rūšių reikšmei, žvejybos bei prekybos specifikai.
2.	Lietuvos žuvininkystės sektoriaus bendra apžvalga (1 dalis)	Analizuojant Lietuvos žuvininkystės sektoriaus būklę, naudojami 2004 m. duomenys. Tačiau būtų logiška, kad būtų pateikti naujausi duomenys, t.y. 2005 m. (juolab, kad tame pačiame skyriuje, žemiau, operuojama jau net 2006 m. duomenimis).
3.	Lietuvos žuvininkystės sektoriaus bendra apžvalga (1.1 skyrius)	Paminėtina, kad taikomuosius biologinius žuvininkystės tyrimus atlieka taip pat ir Vilniaus universiteto mokslininkai
4.	Lietuvos žuvininkystės sektoriaus bendra apžvalga, Akvakultūra (1.4 skyrius)	<i>Nurodoma</i> , kad be kitų žuvų akvakultūros ūkiuose auginami ir vėžiai. Tačiau jų kiekiai tokie menki, kad nevertėtų jų minėti Nacionaliniame strateginiame plane (kiek žymesnius kiekius išaugina tik VŽŽTC Simno filialas, tačiau visi išauginti vėžiukai skirti įžuvinimui, o ne realizavimui).
5.	Lietuvos žuvininkystės sektoriaus bendra apžvalga, Žvejyba vidaus vandenyse (1.3 skyrius)	Vertinant vidaus vandenų žuvininkystės plėtros tendencijas vertėtų detaliau atsižvelgti ne tik į žvejybos pajėgumų mažinimą, bet ir į verslo diversifikavimo galimybes
6.	Uždaviniai, Akvakultūra (3.7 skyrius)	Siūloma be numatytų senų akvakultūros ūkių modernizavimą, įvertinti galimybes papildomai plėtoti ir naujas technologijas (ypač uždarų sistemų)
7.	SSGG analizė, jūrų žuvininkystė (2.2 skyrius)	Vertėtų atsižvelgti, kad silpnoji jūrų žuvininkystės pusė yra ta, kad strimelių ir šprotų žvejyba yra nerentabili ir šių žuvų rūšių kvotos neišnaudojamos.
8.	SSGG analizė, žvejyba vidaus vandenyse (2.3 skyrius)	Kaip viena iš silpnybių nurodomi „ <i>per dideli žvejybos pajėgumai (didelis smulkių įmonių skaičius)</i> “, tačiau ir 2 – 3 stambios žvejybos įmonės, naudodamos daug žvejybos įrankių, gali sudaryti žymiai didesnę spaudimą ištekliais, negu 50 mažų. Žvejybos pajėgumai priklauso ne nuo įmonių ar laivų skaičiaus, o nuo naudojamų žvejybos įrankių skaičiaus. Todėl siūlomos formuluotės: „Žvejybos pajėgumai nesuderinti su žuvų ištekliais“; „Per didelis žvejybos intensyvumas“.
9.	SSGG analizė, bendra analizė (2.1 skyrius)	Verta nurodyti, kad grėsmę žuvininkystės sektoriaus plėtrai gali kelti prasta sektoriaus vadyba ir neracionalus išteklių naudojimas.
10.	SSGG analizė, jūrų žuvininkystė (2.2 skyrius)	Grėsmę „Galimas žuvų užterštumas dioksinu ir kitomis cheminėmis medžiagomis“ verta perkelti į trečią pagal eiliškumą vietą, o „Dujotiekio Baltijos jūroje statybos ir naftos gręžinio eksploatavimo neigiamos pasekmės žuvų ištekliais“ - į paskutinę. Kadangi jeigu tiesiant dujotiekį būtų užkliudyta palaidota cheminė ginkluotė, tai ši grėsmė atitiks grėsmę - „Galimas žuvų užterštumas dioksinu ir kitomis cheminėmis medžiagomis“.
11.	SSGG analizė, jūrų žuvininkystė (2.2 skyrius)	„ <i>Mažėjantis senstančių laivų efektyvumas</i> “ tai jų silpnybė, o ne grėsmė. Todėl siūlytina šį teiginį perkelti į grėsmių dalį.
12.	Uždaviniai, Žvejyba vidaus vandenyse (3.6 skyrius)	Verta papildomai akcentuoti rekreacinės žvejybos ir pan. galimybes, kurios mažėjant tradicinėms žvejybos veikloms leidžia perorientuoti žvejybos įmones į rekreacinių paslaugų teikimą, išsaugoti darbo vietas ir žuvų išteklius.
13.	Uždaviniai, Žvejyba vidaus vandenyse (3.6 skyrius)	Šiame skyriuje nurodyta, jog „ <i>žuvų sugavimai Kuršių mariose nėra pakankamai dideli, kad būtų tikslinga įrengti aukcionus,</i>

Eil. Nr.	Objektas ir siūloma koreguoti vieta nacionaliniame strateginiame plane	Siūlymai
		todėl, pasinaudojant EŽF parama, iki 2013 metų bus siekiama įrengti pirminio žuvų pardavimo punktus vidaus vandenu žvejybos koncentracijos vietose“. Siekiant aiškumo, reikėtų nurodyti, po „Kuršių mariose ...“ papildomai prirašyti „...Kauno mariose bei ežeruose“, tokiu būdu užtikrinant, kad Nacionalinis strateginis planas orientuotas į daugelio regionų plėtrą
14.	Uždaviniai, Akvakultūra (3.7 skyrius)	Uždavinį „Skatinti rinkoje paklausią, vertingų žuvų rūšių augimą“, vertėtų papildyti nurodant, kad žuvis turėtų būti ne tik paklausios ir vertingos, bet ir perspektyvios rinkoje, tokiu būdu skatinant plėtrą atsižvelgiant į ilgalaikes rinkos tendencijas
15.	Uždaviniai, Mokslas ir žmogiškieji išteklių (3.4 skyrius)	ES planuoja iki 2010 metų padidinti investicijas į mokslinius tyrimus iki 3%, Lietuva – iki 2%, todėl ir Nacionaliniame strateginiame plane vertėtų aiškiau apibrėžti planuojamas mokslinių taikomųjų tyrimų apimtis
16.	Uždaviniai, Mokslas ir žmogiškieji išteklių (3.4 skyrius)	Siūloma plėsti taikomuosius tyrimus, nukreiptus į vertingų žuvų rūšių tausojimo, gausinimo priemones, reprodukcijos sąlygų gerinimą. Tačiau būtina užtikrinti kad ir patys verslininkai ar jų asociacijos turės galimybes užsakyti ar inicijuoti tyrimus.
17.	Strategijos įgyvendinimo prognozės (6.2 skyrius)	Šiuo metu Nacionaliniame strateginiame plane rodikliai pateikti tik žvejybos pajėgumų pokyčiams, produkcijai ir jos perdirbimui. Siūloma apvarstyti galimybę Nacionalinio strateginio plano įgyvendinimo eigoje palaipsniui pradėti taikyti ir kiekybinius, kokybinius bei santykinius tvaraus vystymosi indikatorius, siejančius ekonomikos, aplinkosaugos, socialinius bei kitus žuvininkystės sektoriaus veiklos aspektus.
Redakcinės pastabos ir siūlymai		
18.	Uždaviniai, Žvejybos kontrolė (3.3 skyrius)	Šiame skyriuje nurodyta, kad žvejybos kontrolės funkcijas vidaus vandenyse įgyvendina „vietos aplinkos apsaugos inspektoriai“. Siekiant aiškumo, reikėtų papildyti, nurodant “Regioninių aplinkos apsaugos departamentų aplinkos apsaugos inspektoriai bei valstybinė aplinkos apsaugos inspekcija...“. Rajonų agentūrų darbuotojai taip pat pavaldūs RAA departamentams, tad jų minėti nereikia.
19.	Naudojami terminai	Apsvarstyti galimybę vietoj termino „tvari plėtra“, kuris naudojamas Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007-2013 m. nacionaliniame strateginiame plane ir Bendrąją žuvininkystės politiką reglamentuojančių ES teisės aktų vertime į lietuvių kalbą, naudoti sunormintą terminą „darnus vystymasis“ ²⁰
20.	Naudojami terminai	Vietoje angliškos kilmės santrumpos „SWOT“ naudoti lietuvišką „SSGG“ santrumpą.

²⁰ Terminas “darnus vystymasis“ naudojamas Lietuvos strateginiuose dokumentuose (2003-09-11 įsakymu Nr. 1160 patvirtinta Nacionalinė darnaus vystymosi strategija), taip pat ES dokumentų vertime (ES darnios plėtros strategija). Taip pat Konstitucijos Europai lietuviškame variante anglišką terminą „sustainable development“ siūloma versti kaip „darnus vystymasis“, pabrėžiant trijų elementų (aplinkos apsaugos reikalavimų, ekonominio vystymosi ir visuomenės socialinių poreikių) tarpusavio derinimą